Přítomnost

ROČNÍK II. V PRAZE 8. října 1925. ČÍSLO 39.

Politika

Ferd. Peroutka:

To je něco jiného.

I.

Praví Juvenal, že nikdo se nestal špatným najednou. Stejně je pravda, že nikdo, kdo se kdysi na věci díval správně, nezačne se na ně dívat špatně najednou. To se děje od stupně k stupni. Opustí se jedna posice, pak se ztratí jiná, a najednou se člověk octne zcela jinde, než byl dříve. Myslím, že na př. pan posl. Matoušek by byl ještě r. 1918 nakloněn považovat za utrhače toho, kdo by mu byl předpověděl jeho vývoj až do roku 1925. Před sedmi lety byl pan dr. Matoušek realistou, který se nejohnivěji vzpíral spojení strany realistické se stranou dra Kramáře. Dnes se pan dr. Matoušek stejně ohnivě vzpírá tomu, aby bývalí realisté provedli svou rozluku se stranou dra Kramáře, a dal by, jak se říká, za vůdce strany ruku do ohně. Byli mnozí realisté, kteří se spojení s Kramářovou stranou nevzpírali tak ohnivě až do poslední chvíle, kteří k němu naopak radili, ale potom neztratili sebe sama a nerozplynuli se v bývalém mladočeštví tak úplně a tak rychle. Jistě, že ani přeměna p. poslance Matouška neudála se najednou, nýbrž po stupních.

Pan dr. Jos. Schieszl, také bývalý realista, potom národní demokrat, nyní bezpartijný, napsal o Národní straně práce hned dva články: jeden do »Naší doby«, druhý do Bechyňovy »Nové svobody«, kde dělá co může, aby nové straně neprospěl. Odpovídaje p. dru Schieszlovi, nevím, co bych chtěl více zdůrazniti než právě to, že nikdo nezačal mysliti špatně najednou. To znamená, že dovoluji si ho varovati před těmi stupni, po nichž často nenápadně a pomalu kráčí úplná proměna. Toto varování má nějaký smysl ovšem jen v tom případě, shodujeme-li se oba v názoru, že to, co bylo kdysi realismem, nemá býti zapomenuto a proměněno v cosi úplně jiného.

Situace dnes je opravdu taková, že byla založena strana práce a všechny noviny před tím varují. Varuje před tím velký tiskový svaz, složený z koaličních žurnálů a jejich satelitů a zmobilisovaný k znamenité výkonnosti. Na krajním křídle výrazové pádnosti stojí asi »28. říjen«, list zřízený k tomu účelu, aby vyřizoval nejhrubší koaliční práci, kde je možno čísti kritiku toho druhu: »úžasně prázdná hlava mladého Stránského . . . Pokud se týká Ferdinanda Peroutky, až uznáme dobu za vhodnou, vezmeme ho za ucho jako psíka a dáme mu přičichnout k jeho vlastním exkrementům.« Vzhledem k autoru této kritiky se zdá, že v této hrozbě se skrývá narážka na nějakou barbarskou methodu, jíž užívají detektivové ministerstva vnitra vůči politickým provinilcům, chtějí-li je přinutiti k doznání. Ale o tom jindy. Uvážíme-li sílu této kritiky, soustředěné v koaličních žurnálech, myslili bychom, že vše, co může říci proti nové straně p. dr. Schieszl, znamená jen, jak napsal Neruda, slunce svíčkou osvětlovat. Pan dr. Schieszl přes to nehodlá resignovati na tuto roli a tak stojí v této tiskové koalici na druhém křídle, tam, kde se mluví slušně, a formuluje svůj názor na novou stranu takto:

> »Ti věční zakladatelé nových stran mi připadají jako hráči karet. Chtěli by pořád míchat a rozdávat v naději, že jednou dostanou do ruky jen samé trumfy. To není politika, to není práce.«

Když byla založena Národní strana práce, ukázalo se, že v Československu jsou tu a tam ještě malebné ruiny, v nichž sídlí někteří obzvláště podivuhodní realisté, kteří uzřevše vycházeti novou stranu, počali po dlouhé době zase kriticky houkat. Je jistě zásluhou Národní strany práce, že rozvázala tyto jazyky, které jsme už považovali za polomrtvé. Pokud se týká p. dra Schieszla, chci ujistiti předem, že ho neřadím do této kategorie obyvatelů ruin. Tím zajímavější je otázka, proč tento čestný a rozumný realista pokládá Národní stranu práce za takové nebezpečí, že před ní varuje hned dvěma články. Viděli jsme v našem politickém životě v poslední době leckteré nebezpečí, proti nimž dr. Schieszl neprotestoval. Pominul mlčením volební reformu, která zavádí nerovnost mezi stranami a dělá z poslance sluhu strany, tvora bez vůle a bez odpovědnosti. To si lze vysvětliti jen tím, že dr. Schieszl pokládá Národní stranu práce patrně za největší neštěstí, jež může postihnouti náš veřejný život. Zdá se mi, že z toho či z onoho důvodu opouští jej v tomto případě objektivita. Snad prostě z toho důvodu, že je obzvláště interesován na osudech všeho toho, co se nějak podobá realismu.

Podstata kritiky dra Schieszla je asi v tomto: Engliš, Stránský, Herben, Kallab a jiní neměli opouštěti národní demokracii, nýbrž měli pokusiti se ji přetvořiti; odcházejí-li, potvrzují tím, že slabší podlehl silnějšímu; ti slabší nesvedou nic ani v žádné nové straně. Dr. Schieszl propadá tu hned na počátku jednomu omylu: Domnívá se, že Národní strana práce nepředstavuje nic jiného než secessi z národní demokracie. To ovšem není správný pohled na věc. Ta secesse — to jest jen jedno křídlo, snad to, které způsobilo nejvíce hluku. Ale jinak znamená nová strana ve svém členstvu jistě více než z poloviny soustředění takových živlů, které neměly s národní demokracií nic společného. Nelze tedy říkat: »měli jste zůstat v národní demokracii a pracovat v ní« těm, kdož v ní nikdy nebyli. Za druhé: jsem přesvědčen, že pan dr. Schieszl se nedívá na národní demokracii a na možnost jejího přetvoření s nutnou dávkou realistického pozorování. Byl v národní demokracii jednou jeden muž, velmi rozumný, velmi slušný, a, poněvadž vytýká jiným neagilnost, musím věřit, že i velmi agilní, který jednoho dne, nepokusiv se o přetvoření strany a nepodav k tomu cíli jiným pomocné ruky, prostě z národní demokracie odešel, bouchnuv za sebou dveřmi tak šetrným způsobem, jak se slušelo na nastávajícího chefa presidentovy kabinetní kanceláře. Nemohu zamlčeti, že tento muž se jmenoval dr. Schieszl. Zdá se mi, že radí-li někdo k něčemu, má sám předcházeti dobrým příkladem. Je lehko a jistě i sladko státi na klidné pevnině a volati na lodníka, který na člunku zápasí s bouří: hej, vy tam, nemotoro, teď trochu tím levým veslem! Je lehko vytý-

kati neagilnost jiným tam, kde sami jsme se nepokusili o rozvinutí své agilnosti. Pan dr. Schieszl sice, pokud se jeho týká, nepodnikl útok proti vzrůstajícímu mladočeštství v národní demokracii.Učinil však tolik, že sňal nyní se zdi polnici a vykloniv se z okna svého pokoje troubí k útoku pro ty ostatní. Mnozí lidé řeknou, že to není správná methoda. Fakt je ten, že dr. Schieszl, který vystoupil z národní demokracie již dříve, z jakéhosi důvodu nesrovnává sebe s těmi jinými, kdož z ní vystoupili nyní, a domnívá se, že je to něco jiného. Ale není to něco jiného.

Ale nejde zde o tyto staré věci. Vytýkám-li dru Schieszlovi, proč on tedy se nepokusil národně demokratickou stranu přeměniti, ač to žádá po jiných, je to jen proto, že při tomto pokuse by byl získal cennou zkušenost, kterou udělali ti druzí a která jemu zřejmě chybí: tu zkušenost totiž, že z národně demokratické strany nelze udělat něco jiného, než čím jest dnes. Vyvíjela-li se národní demokracie s nezlomnou důsledností až k dnešnímu stavu přes všechny překážky, které jí kladli někteří její příslušníci, prohrála-li to levice v ní vždy až dosud a prohraje-li to vždy i v budoucnosti, je to nepochybně proto, že tento vývoj byl založen na nějaké sociologické nutnosti. Je chybou dra Schieszla, že se na národní demokracii nedívá s dostatečnou dávkou realistické sociologie a že si představuje, že v té straně jde o boj dvou osobních skupin, z nichž to může vyhráti ta či ona. To je falešný názor. V národní demokracii to vždy může vyhráti jen skupina konservativní, a odlišní jednotlivci se buď assimilují, jako dr. Matoušek, nebo odejdou a bouchnou za sebou dveřmi s větším či menším hlukem, což lze doložiti řadou případů, mezi jiným případem samotného dra Schieszla. Vyložím, proč. V politice všech zemí vidíme, že se vedle ostatních stran vyskytá také strana konservativní. To je docela přirozená věc, jeden z nejpochopitelnějších sociologických zákonů. My jistě nelišíme se od jiných národů natolik, aby u nás nepůsobily ty síly, které po celém světě vedou k organisování samostatných konservativních stran. Poněvadž i u nás je dosti konservativního naladění, ať už vychází z citu nebo z majetkových zájmů, neobejdeme se ani my bez konservativní strany. Strana klerikální je u nás sice konservativní v kulturním smyslu, ale ne tak zcela na poli sociálním. Dokud bude vésti tuto stranu ministr Šrámek, bude míti vždy sklon ke křesťanskému socialismu a lidové sociální politice. To je vysvětlitelno už složením jejího voličstva: je to typická strana malého českého člověka a mnohde získává své přívržence v týchž vrstvách, v nichž socialisté. Strana s tímto složením nemůže provozovati, pokud se týká sociální politiky, čistě konservativní řemeslo. Zbývá národní demokracie. U ní však jsme zažili pokaždé, kdykoliv na to přišla řeč, že se prohlašovala za stranu středu. Byli bychom tedy, výjimka mezi národy, bez strany konservativní. Ve skutečnosti ovšem věc nebyla taková, že by národní demokracie nás chtěla zbavit konservativní strany, nýbrž taková, že se pokoušela zdefraudovati nám střed. Reakcionáři obyčejně bývají tak chytří, že si své reakcionářství nedají na visitku. Tak tedy u nás pokoušela se konservativní strana vykračovat si v rouchu strany středu. Tato maškaráda nemohla ovšem nic změnit na tom, že národní demokracie, ať už její počátky byly jakékoliv, rychle se vyvíjela ve stranu konservativní. Lidé opravdu orientovaní ke středu měli vždy možnost jíti do jiných stran. Ale lidé konservatního založení, kteří nemilují právě zápach kadidla, neměli cestu jinam než do národní demokracie. Tak se stali konservativci základem této strany, v čemž jim znamenitě vyšlo vstříc povahové založení jejího vůdce. Proti těmto konservativním základům národní demokracie nemůže s úspěchem bojovat žádná jednotlivá osoba ani žádná skupina. Národní demokracie bude stranou konservativní, poněvadž se v ní shlukli konservativci. Kdo s tím není srozuměn, tomu zbývá jediná cesta: odejít. Ale radit k boji za přeměnu této strany v něco jiného než v to, čím tak přirozeně jest, je rada asi toho druhu, jako pokusit se sociální demokracii přeměnit ve stranu liberální. Tak může raditi jen ten, kdo přezírá hlubší příčinnost dění. Národní demokracii by bylo možno přeměnit jen v tom případě, že by z ní konservativní živly odešly do nějaké jiné strany. Dokud však jsou v ní, dokud mají v rukou aparát i finance strany, dotud je každý boj tohoto druhu marné trápení. Může tedy jíti jen o to, aby národní demokracii byla stržena maska strany středu, a aby z ní byly odvedeny ty živly, které, nesouhlasíce s konservativním programem, jsou v ní udržovány různými pečlivě připravovanými illusemi. Stranu, která ze všech organisací si zvolila svaz průmyslníků a Živnostenskou banku, aby se o ně opřela, nepřeměníte dříve, dokud nepřeměníte ten svaz průmyslníků a dokud se vám nepodaří obrátiti náladu p. dra Preisse, ředitele Živnostenské banky, jiným směrem.

Kdyby se byl dr. Schieszl pokoušel uvnitř strany o tento boj, k němuž tak naléhavě radí jiným, byl by udělal tyto zkušenosti. On ovšem praví:

> »Je-li vůdce své strany neschopný, přičiň se, abys byl lepší, t. j. abys měl více dobrých vlastností a méně špatných než on a odstraníš jej lehce.«

Zdá se mi, že pan dr. Schieszl tu propadá myšlení ne dosti přesnému. V takovém případě záleží na tom, co většina straníků považuje za dobré vlastnosti. Dr. Kramář je ve straně konservativního založení nepřemožitelný, poněvadž jeho vlastnosti jsou dobré pro konservativního vůdce. Jeho odpor k socialismu, jeho nejasné slovanství, jeho zlomyslnost vůči presidentu Masarykovi jsou považovány za velmi dobré vlastnosti těmi konservativci, kteří se ve straně seskupili ať už z naladění citového, ať ze zájmů hmotných. Proti konservativní náladě nelze jíti s argumenty. Každý, kdo se o to pokusí, shledá, že seká mečem do vzduchu. Krátce: národní demokracie nelze přeměniti, poněvadž je v našem politickém složení tou konservativní stranou, která je v politice každého národa. Přeměniti národní demokracii — toť stejný úkol jako přeměniti sociologické zákony.

Národní hospodář

Václav Verunáč:

Olej místo uhlí?

Otázka uhelné těžby, hlavně však odbytu uhlí stala se předmětem vážných úvah. Dnešní uhelná krise nemůže být posuzována pouze s hlediska místního, úzkého — i když okamžitou odpomoc budeme hledati v určitých opatřeních rázu vnitřního, ať administrativního či organisačního — nýbrž bude třeba osvětliti si hlavně poměry odbytu z hlediska světového. Uvedu tu některé myšlenky.

Uhlí jako produkt přírody jest jedním z nejtypičtějších artiklů mezinárodního obchodu. Jeho odbyt resp. konsum je závislý na mnoha činitelích mezinárodního charakteru. Trh uhlí, jako zboží vůbec, je ovládán zákonem nabídky a poptávky. Poptávka řídí se dle konjunktury odvětví konsumentských, současně ovšem i kvalitou a v důsledcích toho i cenou uhlí. To vše je odvislé z valné části od obchodní a výrobní politiky jednotlivých hospodářských celků.

Ovšem jako v řadě hospodářských procesů, tak i zde zanechává vývoj techniky posledních let svoje stopy. Uhlí můžeme považovat (pokud jde o jeho konsum) buď za palivo nebo za chemickou surovinu. Dosud hraje hlavní roli jako palivo, v malé míře prozatím jako chemická surovina (až na odvětví zpracování kamenouhelných dehtů). Dokážeme, že tu nastává velmi znatelný přesun v konsumu uhlí jako paliva a že pro budoucnost použití uhlí jako chemické suroviny nebude hráti roli podřadnou.

Chceme-li uhlí posuzovat jako palivo (což je dnes názor nejběžnější), pak seznáme, že mu velmi vzrůstá konkurence. Nejvážnějšími konkurenty jsou energie elektrická (zužitkování vodních sil) a oleje. Rozsáhlá elektrisace jest celkem známou věcí, přirozeně s podstatnými nadějemi na další příznivý vývoj. Zajímavější otázkou (i s hlediska politického) jest ovšem nyní druhý konkurent uhlí — olej.

Všimněme si jen, jaký podíl má olej jako konkurent uhlí na dnešní uhelné krisi anglické. Vedle řady momentů nikoliv podružného významu, hraje nutnost použití oleje místo uhlí z důvodů technicko-hospodářských, ekonomisačních zřejmě podstatnou roli v anglickém hospodářství. Tvrdí se, že udržení námořní převahy anglické ve východních mořích resp. přeložení námořní základny anglického loďstva z Hongongu do Singapore vyžádalo si za účelem zvětšení okruhu působnosti pohon lodí Dieselovými motory na místo parního pohonu; jen tak bylo možno čeliti vzrůstajícím snahám japonským po ovládnutí dálného Východu, když Japonsko postavilo lodi o větší rychlosti, než mohly vyvinouti lodi americké a anglické. Uhlí je pozvolna vytlačováno docela systematicky jako pohonná látka a nahrazováno olejem. Tím ovšem krise nabývá charakteru trvalosti.

Dalším důležitým činitelem v těchto otázkách, ač nepřímým, je vzrůst spotřeby pohonných látek pro výbušné motory vůbec. Největším producentem těchto látek je dnes Amerika (vyrábí 75% veškeré světové těžby olejů) a největší společnost Standard Oil Company jest vlastně prvním z vlivných dirigentů hospodářské politiky Spojených Států. To dokazuje příklad Rumunska, které neslo důsledky svého zákroku proti Standard Oil, když shánělo se v Americe po půjčce. Jinde vidíme petrolej jako skrytou příčinu vážných konfliktů (Maroko, Syrie, Mosul). Otázka dostatečné produkce pohonných látek je politicky komplikovanější u těch států, které nemají vlastních přirozených zdrojů. Proto tam nabývá také zvláštního významu snaha — kde je to ovšem možno — získávati pohonné látky chemickým způsobem z uhlí.

O této možnosti mluví a píše se i u nás. Není třeba připomínati, že při roční spotřebě asi 160.000 tun olejů (včetně 12.000 tun leteckého benzinu) nemůže nám být lhostejno, jak by u nás vypadala situace, kdybychom se musili spolehnout pouze na sebe. A tu myslím, že ti, kdož za dnešní krise uhelné ukazují na nutnost řešení i této otázky, mají úplnou pravdu. Snad též zde podaří se řešiti trvale otázku uhelnou (dobývání i odbyt) ve spojení s potřebou olejů, spec. se spotřebou ministerstva národní obrany.

Zůstává otevřena ostatně i jiná otázka — bezkouřného paliva. To, čemu věnuje se v cizině taková pozornost (zákonná regulace, nařízení měst o topivu i úpravě roštů a p.), nemůže zůstat u nás bez ohlasu. Doufám proto, že nyní je skutečně vhodná příležitost, aby problém uhelný neřešil se jen a výlučně politicky, nýbrž i s hlediska hospodářské naší budoucnosti. Je pravdou, že uhelná produkce potřebuje za daných okolností, aby stát poskytl jí určité úlevy (ať na dávce uhelné, tarifem a p.), nicméně bylo by také účelno, kdyby stát tyto koncese vázal na podmínku, že uhelný průmysl pomůže opět státu ve vybudování a podpoře výzkumnictví uhelného, v řešení těch ožehavých problémů, jež jsem výše naznačil, poněvadž tyto věci byť ryze hospodářské povahy mají veliký politický dosah. Začněme tudíž od prvovýroby systematicky prováděti rozumný hospodářský plán, podložený skutečným studiem a analysou poměrů.

Irving Rosenbaum:

Jak evropský továrník studoval americké obchodní methody.

Tento článek byl napsán v r. 1912. Avšak každé slovo, napsané před třinácti lety podnes platí. Je prospěšno tuto věc znovu otisknouti, jelikož tak četné větší i menší podniky ve střední Evropě se vážně namáhají uzavírati v Americe obchody.

Když se nešťastný »Titanic« vydal na svou první a poslední cestu oceánem, vezl na palubě zástupce ohromných podniků německého chemického průmyslu. Zmíněný zástupce byl svým ředitelstvím pověřen studovati po dva měsíce obchodní methody americké a podati o svých dojmech a poznatcích zprávu, ze které by bylo lze posouditi, jak nejúčelněji dováželi do Ameriky výrobky firmy.

Náš přítel měl štěstí, že byl v řadě zachráněných trosečníků a myšlenka, že dobrý osud mu přes strašnou námořní katastrofu umožnil provésti důležitý, představenými mu svěřený úkol, jej opájela. Dojel do New Yorku ještě s několika zachráněnými na palubě »Carpathie«. I když nechceme zabíhati do jednotlivostí, přece by naše zpráva byla neúplná, kdybychom opomenuli poznamenati, že náš přítel trávil všecky své večery v kavárnách, restaurantech a hotelích ve velké společnosti, a že mu naše roztomilé, nepřekonatelné tanečnice, považující za svou povinnost ukázati mladému Němčíkovi, jak nejlépe umístiti cestovní kapitál, působily zvláštní potěšení. Zejména rozkošná členka jakési kočující herecké společnosti vzbudila jeho vroucí zájem, tak rozhodl se studovati obchodní poměry právě jen v těch městech, kde kočující společnost rozbíjela svůj stánek. Večery, noci a časná jitra byla vesele a křepce prožívána, ale obáváme se, že náš milý Němec v oněch několika málo zbývajících denních hodinách nebyl právě nejsvěžejší, aby se svým obchodním studiím věnoval náležitou měrou.

Stávají se však časem i zázraky. Po svém návratu podal čiperný Němec svému ředitelství velmi obsažnou zprávu, vrcholící v požadavku, aby byl vyslán do Ameriky co zástupce, chce-li firma své výrobky úspěšně na tamním trhu uplatniti. Pravděpodobně byl náš objevitel přesvědčen, že jeho malá přítelkyně toužebně očekává jeho návratu, neboť nalezl v ame-

rických ženách takové zalíbení, že — v předpokladu nejhoršího — byl ochoten zkusiti své štěstí s kteroukoliv jinou. Kdo to může vědět? Ale nyní k vážným věcem. I kdyby tento pán každé minuty dvacetičtyř hodin, jež mu každý den jeho dvouměsíčního zdejšího pobytu poskytoval, použil ke studiu amerických obchodních method, nebyl by s to podati aspoň trochu pravdě odpovídající a jasně usuzující zprávu.

Dovoz evropských výrobků na americký trh závisí na určitých poměrech a tyto poměry nelze poznati, baví-li se kdo s jedním nebo dvaceti Američany. Každý evropský výrobek na zdejším trhu je sám o sobě problémem a tento problém je nutno pozorovati se všech hledisek a snažiti se jej analysovati. Co má význam a cenu pro jednoho výrobce, může druhému býti osudným a tak nezbývá jednotlivci nic jiného, než nechati se poučiti o nejlepších cestách a nejúčinnějších prostředcích těmi, kdož poměry mnohaletou zkušeností poznali.

Každý evropský továrník, zabývající se myšlenkou vývozu na americký trh, musí si nejprve dáti přesně zodpovědět tyto otázky:

1. Jaký je stav trhu?
2. Jaká je konkurence?
3. Jaké jsou konkurenční ceny?
4. Ovládá konkurence trh?
5. Jaké jsou celní podmínky?
6. Je spojení se zástupcem doporučeníhodno?
7. Je výhodnější odesílati zboží nehotové?
8. Je možno konkurovati s americkými cenami?
9. Je rozdíl výrobků takový, že ceny vyšší, než jaké opravňuje konkurence, obstojí?
10. Jsou výrobky toho druhu, že možno počítati s hromadným odbytem, nebo možno počítati pouze s odběrateli zamožnějších tříd?
11. a) Je správné prodávati přímo obecenstvu?
    b) nebo detailistům?
    c) nebo velkoobchodníkům?
    d) nebo agentům?
12. Mohou výrobky bez reklamy být úspěšně uvedeny na trh, mnoho-li peněz je zapotřebí k organisaci odbytu a ve kterém městě nebo státě je nejlépe započíti?
13. S jakým ziskem z dodatečných objednávek je možno počítati, je-li prvá organisační práce úspěšně provedena?

To je pouze několik z nejdůležitějších otázek všeobecných, s nimiž musí každý továrník být přesně obeznámen, dříve než jen pomyslí se zdarem vystoupiti na zdejším trhu co konkurent amerických podnikatelů. Již výše jsem upozornil, že zde musí každý obchodník počítati se zcela odlišnými poměry; je nezbytno, aby mu tyto byly přesně známy a aby vyhovoval všem předběžným podmínkám, chce-li své zboží vyvážeti.

Nesporně je zde skvělé pole, poskytující nejkrásnější vyhlídky na bohatou žeň — ale nejprve ovšem nutno věnovati setbě bedlivou pozornost.

Je přímo neštěstím, že tak mnozí z Evropanů si namlouvají, že stačí zabaliti výrobky a odeslati je do Ameriky. Domnívají se snad, že kupci čekají na ulicích, a jakmile zaslechnou, kde je tak krásné zboží k dostání, ihned pro ně běží? Slýcháme často od cizinců, že v Americe válí se přímo peníze po cestách, a to, zdá se, nechápou mnozí pouze obrazně, nýbrž v pravém smyslu slova. Další chybou, které se Evropan dopouští, je předpoklad, že v Americe odbyt každého zboží vyžaduje nejprve obrovských peněžitých částek na reklamu. Tato domněnka je vyvrácena nejlépe tímto: Pro jednoho cizozemského obchodníka byl odbyt zboží tak zorganisován, že objednávky i objednávky dodatečné docházely, aniž by jen jediný haléř byl vydán na inserty dříve než byl zaručen odbyt. Dohoda se zdejší odbytovou organisací byla taková, že určitá částka, došlá za původní a později za dodatečné objednávky, zůstala reservována pro reklamní účely a byla později použita k inscenování účinné insertní kampaně. Tímto způsobem byl během osmi měsíců upraven pro zboží ve 270 městech příznivý trh a v prvém měsíci bez jakýchkoliv reklamních výloh umístěno zboží za více než 5000 $.

Ke konci opakuji krátce ještě jednou na výstrahu: Nepokoušejte se zpracovávati americký trh, nejsouce podrobně o všech jednotlivostech zpraveni. Dorozumte se přímo se zdejšími, směr udávajícími lidmi, kteří zemi i poměry důkladně znají. Nevyhazujte neužitečně peněz na reklamu, aniž byste měli jistotu, že takový vklad bude náležitě zúročen a nezapomínejte jednoho: důvěru je třeba nejprve vzbuditi, chceme-li ji požívati. Evropan v Americe může vydělati mnoho dolarů, bude-li obchodovati správně a bude-li dané rady nejen trpělivě poslouchat, ale i následovati.

Doba a lidé

Jaroslav Kolman-Cassius:

Několik pražských soudců.

I.

Jsou každý den v novinách, v ranních i večerních jako bratří Čapkové. Jejich jmena čtou se na začátku nebo na konci příběhů v rubrice »Ze soudní síně«, těch oblíbených short storys v našich žurnálech, které jsou Decameronem dnešní doby. Ale možná, že mnozí čtenáři neuvědomili si ještě podstatný rozdíl mezi všemi osobnostmi u pražského zemského trestního soudu, které se jmenují Karel Novotný. Je více než pravděpodobno, že nepostřehli ani odlišnost dvou soudcovských charakterů, pojmenovaných stejně Souček, dvou individualit, tak různých zjevem i temperamentem. Že, sledujíce složité osudy zločinného rodu Serynků nebo Růžičků, jehož členové »sedí na lavici obžalovaných a odpovídají na žalobu, která je viní ze zločinu krádeže, podvodu a z přestupku reverse«, nevěnovali dosti pozornosti tomu, byl-li to Eduard či Dobromil, který »vynesl rozsudek, jímž se všichni odsuzují na tři měsíce do těžkého žaláře«.

Hrdinou v těchto soudních povídkách je ten, kdo sedí na lavici obžalovaných, nikoli ten, kdo trůní na soudné stolici. Život jako materiál a dobrodružná fikce belletristy tvoří tuto duševní stravu tisíců. Postava soudce je příliš těžký, konservativní a odpovědný živel pro pamlsek širokých vrstev čtenářských. Vzpomínám si na rozkošnou zásadu jednoho soudního referenta, nejsvěžejšího a nejvtipnějšího mezi autory v tomto oboru, který vždycky když dostal suchý seznam porotců, strčil ho s rozšafnou pečlivostí do kapsy a prohodil: »Seznamy porotců jsou také dobré. Dávám je občas jako první soudničku. Víte, moje rubrika tím dostane zdání pravděpodobnosti.«

A přece soudci z povolání hrají hlavní úlohu ve všech těch porotních dramatech i drobných aktovkách senátů i přestupkových soudů. Mluví svůj part často od časného rána až do noci, cupují předivo děje v žalobním spisu na nitky a zase je umně splétají v závěrečné resumé, hovoří dlouhé monology a vedou s obžalovanými, pohříženými v zaryté mlčení, důmyslné dialogy, doprovázejíce každou skoupou odpověď celým komentářem příčin a důsledků. Jim jest mluviti za stydlivá svědomí, která koktají svá přiznání, jim je překřikovati hovorné, kteří by rádi spravedlnost, jež

je slepá, připravili také o sluch, jim jest hrdliti se s obhájci, kteří chtí zotvírati dveře žalářů, i brzditi temnou pomstychtivost pana státního zástupce. Jim jest mluviti a mluviti, neboť moderní spravedlnost zavrhla všecky vymoženosti mučiren a ponechala si jen skřipec křižového výslechu. Soudce není však jen neúnavný, vždy pohotový konferencier zločinu a trestu, ale řídí celý ensemble, může ukázati děj žaloby a jednající osoby v různém pojetí, vyzvednouti komické nebo tragické rysy, vrhnouti světlo na ty nebo ony t. zv. okolnosti. Je režisérem, který scenuje procesy očisty, a uvidíme na několika případech různého ducha výpravy a rozmanité tempo souhry.

Snad jsme dosti nezdůraznili jejich funkci právní a vztah k liteře zákona. Snad nečiníme dobře, že mluvíme o této hodnosti, která od pravěku byla ozdobou kněží a králů a ze všech činností lidstva nejvíce kotvila v Absolutnu, jakoby měla něco společného s hrou umělecké fantasie, jež se jmenuje divadlo. Ale nechceme mluvit o soudnictví, ale o soudcích, nikoli o povolání, ale o lidech. Když už soudní referenti líčí s takovým množstvím roztomilých podrobností a láskyplnou pozorností k lidským dokumentům profily všelijakých těch ustavičně chybujících lidiček, kteří se střídají na lavici obžalovaných, budiž nám dovoleno věnovati se trochu také nenapravitelným služebníkům onoho božstva, v jehož jménu jsou souzeni.

Neposlouchejme chvilku pana Knytlbacha, starého známého pobertu, který lže jen se práší, aby usmlouval nějaký ten měsíc s panem vrchním radou, odvraťme se na okamžik od věčně pokoušené nevinnosti slečny F., tanečnice z Arizony a jejích neuvěřitelných nočních dobrodružství na Hřebenkách a pozorujme těch několik lidí v černých talárech, kteří sice nesedí na lavici obžalovaných, ale nedaleko od ní za železným křížem a kteří od rána do večera vedou věčné hovory s lidstvím, jež bylo porušeno zlem a nepořádkem. Myslím, že stojí veřejnosti za trochu zájmu. V poslední době dostalo se jim dokonce cti několika atentátů.

Nebudeme se držeti úředního pořadu a otevřeme namátkou jedny dveře na dlouhých chodbách zemského trestního soudu. Měli jsme šťastnou ruku. Soudí tam senát, jemuž předsedá vrchní rada a předseda druhého senátu

Stanislav Bouček.

Mohli bychom říci, že je to velmi svědomitý soudce. Ale je to málo. To je epitheton příliš vulgární, zběžné, suše úřední pro jeho osobnost tak lidsky jímající, jejíž charm nepokryl prach soudních akt po celá ta dlouhá služební léta. Je dobrý soudce, to je to pravé slovo, neboť zní tak trochu biblicky jako je starozákonní jeho robustní a široké gesto. Je dobrým soudcem v tom smyslu, v jakém mluví Písmo o dobrém pastýři. Ale byrokrat je, to ano, sám by se ohradil proti tomu, kdyby ho někdo chtěl dělati jiným. Nebojí se dělati staré věci a po staru. Je příliš patriarchou, než aby se bál posměchu mody.

Když předříkává přísahu svým mohutným hlasem s bohatou modulací, opakují svědkyně jeho slova s posvátným chvěním a stařenky z venkova se zbožně křižují a bijí v prsa, zatím co svíce u krucifixu slavnostně a divoce plápolají, vrhajíce na stěnu jeho stín. V jeho ústech má starý tekst »Přísahám Bohu nejvyššímu« pokaždé nové kouzlo zaklínadla. Pokaždé jeho »vstaňte!« má naléhavost divotvorné formule, po které přijde zázrak. Čekáte, že ještě řekne »vezměte lože své a choďte«, nebo něco podobného. Při slovech »že povím čistou pravdu a nic než pravdu«, která hřmí zlověstně hluboko v jeho hrdle, cítí přísahající posvátné mrazení. Zmocňuje se ho úzkostná nejistota: Můj Bože, dovedu říci nic než pravdu, abych odvrátil od sebe blesk této bouře? Závěr přísahy »a tak mi dopomáhej Bůh«, při němž hasnou svíce vanem vzduchu, musí obyčejně předříkávat několikrát. Svědek se neodvažuje po něm opakovati tato slova, jež jsou přímým oslovením Hospodina, který má takového prostředníka.

Někdy stane před jeho soudnou stolicí nezkušené a lehkomyslné mládí nebo vyzývavá náboženská laksnost, které sice přisvědčí na otázku po náboženství uspokojivě (milenec nevysloví jméno své lásky s větší laskající něhou, než s jakou tento soudce opakuje slovo »katolík«), ale upejpavými rozpaky nebo dokonce nějakým uličnictvím prozradí, že věci víry nejsou u svědka mezi těmi, pro něž by položil život. Ach, tu pozná, že tento svět má ještě své atuority, a odeide schlíplý. Jako umění oživuje každou banalitu, tak víra nemůže vysloviti frázi, aniž ji pokaždé nenaplnila příslušným obsahem. Každému svědku se zdá, že jedině jemu dostalo se vyznamenání, že »byl vzat do přísahy«, tak svěží, slavnostní a neumdlévající je energie obřadu, s nímž ho vrchní rada dr. Stanislav Bouček představuje své Nejvyšší Instanci.

Stává se, že i malá robátka mají vydati svědectví a nikoli v nepatrných záležitostech. Bývají mnohdy jedinými svědky vražd před porotou a srdce soudců z lidu jsou přístupna hlasu dítěte. Dětský jazýček na vahách spravedlnosti ukazuje nemilosrdně váhu viny, ale je třeba býti obezřetným, aby svatá nevinnost nepřiložila více polínek na hranici, než obžalovaný zasluhuje. A tu širokoplecí, přísný muž v černém taláru, skloní se k takové malé polekané holčičce s prstíčkem u pusy, a jeho vrásčitá tvář s šedými, kalnými zraky (Francouz Henri Daumier ji kreslil a portrétoval před sto lety ve svých »Représentents représentés«) počne se mateřsky usmívati, jeho hlas jihne a starý pán zpěvavě a mazlivě, ale s důrazem na každém slově dá se do vypravování jakési milé pohádky o pojmu a významu přísahy. — »Vidíš, holčičko, jak pak se jmenuješ? Mařenka? — no to máš hezké jméno. Tak se podívej, jistě ti to už pan učitel nebo velebný pán ve škole říkal, co je to Pán Bůh a co je to pravda — že lidé nemají nikdy lháti, protože je to hřích a protože Pánbůh tady na kříži chce, abychom všici mluvili — ty, holčičko, taky — čistou pravdu a nic než pravdu — atd.«

A holčička dole pod krucifixem naslouchá tomuto měkkému hlasu a zdá se jí, že ten hodný pán v černé čepici je pan farář od nich z Olešnice, a její vzpomínka jde krůček za krůčkem, kam ji vede až k oné ošklivé chvíli, kdy ten zlý člověk uhodil její maminku sekyrou a ona padla — a — a — stříkala krev —

— »No, neplač, holčičko. Tak vidíš, tak jsi nám to pěkně pověděla« — prozpěvuje ten starý pán — »a teď se obrať a podívej se tamhle na toho pána, neboj se, on ti nic neudělá, jen jdi k němu a dobře se na něho podívej, tak a teď nám řekni, — je to on?«

To stále ještě jeho hlas má mazlivý přízvuk a jeho oči se vlídně usmívají. Až když malá Mařenka přeruší chvíli ticha svým »je to on«, upírajíc své velké, nevinné

oči na člověka, který zabil její maminku, tu teprve vyletí vrásky na čele soudcově a jeho klenuté obočí jako prudce vytažené roleaux, mohutné tělo překotí se šikmo přes stůl k lavici vraha a hlas starého tragéda zazní plným chřestivým timbrem: »Tak vidíte, obžalovaný, co tomu říkáte?«

Ano, umění soudcovské potřebuje někdy umění býti dědečkem.

Lze si snadno představiti, že člověk, který tolikrát denně volá Boha za svědka (neboť tento soudce přísahá s každým svědkem na své vlastní spasení, tak je celou duší u toho) nebude lehce vážiti také věci, které jsou z tohoto světa.

Druhý senát, jehož je předsedou, měl vždycky ve svých svazcích prutů sekyru. Sekyrou spravedlnosti byl Bartheldy slavné paměti a Okenfus, nynější rada nejvyššího soudu. Když Bartheldy vynášel rozsudek smrti, činil tak prostými a odpovědnými slovy »odsuzujeme vás za to k smrti provazem« a v jeho hlase zněly fanfáry posledního soudu. Dnes má druhý senát Stanislava Boučka a jeho tradice, která naháněla všem ničemům husí kůži, ztratila jen snad trochu na okázalosti starého režimu.

Vzpomínáme ještě na nějaké okřídlené slovo z poslední doby. Ach, ano, když řídil sensační proces s presidiálním radou ministerstva financí Katolickým (katolickým! jakou hanbu připravil obžalovaný svému zbožnému soudci svým poskvrněným jménem!) a tento omlouval svoje podvody malou gáží republikánského úředníka, zahřměl Hospodin, kterýž je nejvýš spravedlivý: »A jaká je moje proti vaší? Kdyby se každý řídil touhle morálkou, je republika rozkradena!«

Tento soudce má také politické přesvědčení. Je příslušníkem československé strany lidové. Dodáme-li však, že je to strana, která má katolického Boha v programu, je tím vše vysvětleno. Vice versa: Cuius religio, eius regio. — Volil stranu své Nejvyšší Instance, jako se to dělá v republikánských úřadech v mnohem méně ušlechtilém smyslu pozemském a s větší vypočítavostí.

Ono umění býti dědečkem uplatnil také mimo soudní řízení na poli humanity. Stanislav Bouček je zakladatelem a předsedou oddělení při sociální péči, které poskytuje ochranu provinivší se nezletilé mládeži pod čtrnáct roků. Rodákem je z Klatov. Tato sekyra spravedlnosti má topůrko z šumavských lesů.

Předseda druhého senátu mohl by býti příkladem, že ani denní styk s tak vážnými věcmi, jako jsou zločiny a leta žaláře, nemusí porušiti radostnou harmonii povahy.

Elisabeth Robins Pennell-ová:

Demokracie a klackovství.

Myslíme, že tento článek americké autorky je aktuelní i u nás.

Jednou z předností veřejného života v zemi, kde všichni lidé jsou stejní, je výsada vzájemné nezdvořilosti. Je to roztomilá výsada a na příklad lidé, používající podzemní dráhy, si v ní velmi libují. Nejsou však oni muži a ženy, kteří holdují chvalné zásadě šlapati jiným na nohy dříve, než jejich budou přišlápnuty, již doslova o jeden krok dále za svými demokratickými právy? Netvoří tím jakýsi druh autokracie — autokracie špatného chování — pro něž čas, peníze a zdvořilost je neužitečným mrháním?

Čím déle žiji ve své vlasti, tím pevněji věřím s Whistlerem, že ty steré vnější maličkosti jsou dobrým zkušebním kamenem chování každého jednotlivce. Toto může býti povšechně dosti dobré, avšak v denním styku často nevyhovuje nejskrovnějším požadavkům. Bylo by nesporně velmi příjemno, při srážce vlaků nebo námořní katastrofě, při požáru či v kterémkoliv jiném z oněch nesčetných neštěstí, jaké nese moderní doba s sebou, nalézti zdvořilého, ochotného zachránce. Nebudeme však asi nikdy v rozpacích, býti účastni pomocného zakročení svých bližních, neboť ve shonu a ruchu našeho vezdejšího života setkáváme se většinou jen s lidmi, jejichž bezohlednost a špatné způsoby naše pohodlí i naši radost ze života podstatně omezují. Snad mnozí z těch mužů, kteří se v podzemní dráze tlačí a koleny i lokty energicky pracují, aby přese mne jako lavina se vřítili do vozu či z vozu, by mi se stejnou bezprostřední prudkostí přispěchali na pomoc při eventuelní srážce. Ale obávám se, že v takovém případě bych se přece musela o sebe postarat sama, když i při obyčejné jízdě z Broklynu do Manhattanu postrádám sebe menších ohledů a zdvořilosti.

Vím, že moderní člověk v době všeobecného výdělku odvrhuje dobré způsoby jako neužitečné břímě. Ale přes to podrželo bezvadné chování svoji důležitost a jen doba působí, že lidé nechtí to více uznávat. Již primitivní člověk se snažil vše zbytečné a neužitečné co největší krásu svého bytí pěstovat a vybudovávat. Nemělo rozhodně žádného smyslu snášeti muka tetování celého těla, znetvořovati si ušní lalůčky a chřípí těžkými kruhy nebo dřevěnými špalíky, lepit si blátem a lepem vlasy do vysokých pyramid, ověšovat nohy a ramena nesčetnými náramky, které bránily každému pohybu. Právě tak málo byla užitečnost pohnutkou, že člověk zaměnil syrovou potravu za pečené a vařené maso, jehož příprava vyžaduje času a netiší o nic lépe hlad; že rýsoval na své hrnce a mísy různé linie a kruhy, ač jeho nádoby měly i bez ozdob tutéž praktickou cenu; že pletl koše v pestrých, rovněž zbytečných ornamentech nebo že zdobil stěny svého příbytku rozličnými kresbami a řezbou, které neměly jiného účelu, než aby potěšily jeho oko. A aby toto zaměstnávání se zbytečnostmi korunoval, zatížil se postupně úžasným, komplikovaným ceremonielem vnějších způsobů a mravů, na němž pak všechna následující století svojí snahou po zušlechtění, vzdělání a kráse všeho, co nás obklopuje, pilně pracovala. Člověk věnoval až po dnešní dobu vždy takovou péči těmto zbytečnostem, že stupeň dosažené civilisace kteréhokoliv období historie by bylo lze posuzovati právě tak dobře po stavu mravů, jako po stavu umění a mody.

Dnes, zdá se, objevili jsme, dík našemu modernímu pokroku, bláhovost té celé užitečnosti, a svou špatnou pověstí značíme výši civilisace, k níž jsme se došplhali. My jdeme ještě dále, než onen hovorný filosof, který tvrdil, že polovičaté dobré vychování je pohodlně maskující přikrývkou lehkých mravů. My se raději honosíme svými nectnostmi a neřestmi, místo abychom se snažili přikrývati je pláštěm zdvořilosti. Učení starého cynika, že mravy jsou důležitější než náboženství, je u nás již přemoženým hlediskem. Naše jediné doznání, nebo také naše jediná slabost leží v našem stanovisku k minulosti, jejíž dobré mravy sice vždycky rádi uznáváme, ale pro naši dobu co nevhodné odkládáme.

Je zvláštním faktem: nehledě k tomu, co požadujeme od svých současníků, chceme míti historické hrdiny přistřižené podle toho vysokého pravidla bezvadné slušnosti, které vděčí svému kultu neužitečnosti. Král Artuš a jeho pověstní stolovníci by dávno již byli pochováni v zaprášených kronikách, kdyby nezářili jasným leskem rytířství. Hledání svatého hrobu bylo by zapomenuto, kdyby Sir Galahad býval pouhým hrubým sedlákem. Domnívám se, že na jednoho člověka, jenž zná politické události panování královny Alžběty, přichází tisíce těch, kdož znají Sir Waltera Raleigha a jeho obleky; že na jediného čl-

věka schopného udati jméno vítěze a přemoženého ve Velasquez' Lanos, připadá tucet lidí, jež dovedou líčiti zdvořilosti při tomto setkání proslovené. Francouzská šlechta zasloužila snad revoluci, ale ani ve vězení, ani na popravišti neztratili šlechtici nikdy noblesnost chování, jímž vyznačovala se jejich urozenost, a naše sympatie je v důsledku toho spíše na jejich straně než na straně strážců a katů. Z toho ovšem nevyplývá, že Washington a ostatní vůdci americké revoluce byli méně hrdinští proto, že byli gentlemany ve starém nedoceněném smyslu slova. Náš obdiv pro Granta a Lee-a není menší, byli-li vzorem ve svých zdvořilostech mezi vítězem a přemoženým. Historické postavy jako: Chaucerovi rytíři, Don Quichote, Sir Charles Grandison, plukovník Newcome a mnoho jiných by nám rozhodně méně imponovali, kdyby nebyli bývali tak »strašně ušlechtilými« mistry onoho umění, jež povyšuje lidský život na něco vyššího než pouhý boj o přežití zdatnějšího. Nemusím se však vraceti dále než k oné úctyhodné době, kdy můj otec se snažil lidstvo přesvědčiti, že úcta k životním formám jeho generace stále ještě se silně vyskytuje. A já sama si připadám tak velice stará, vzpomínám-li na svoje vychování. V klášteře, kde jsem trávila dětství, bylo vyučování způsobů stejně důležité jako katechismus, nebo arithmetika; v nedělní dopolední hodině »dobrého chování« snášela jsem nepopsatelná muka, jsouc nucena dělati poklony, způsobně vcházeti a opouštěti pokoj, zvedati kapesník a podobně, mezi tím co shromážděné sestry a chovanky s tajeným pohrdáním pozorovaly moji neohrabanost a bezradnost. Nebylo toto vyučování ničím příjemným, ale kdybych mohla rozhodovat, zřídila bych podobné kursy slušnosti v každé opatrovně, v každé škole i universitě.

Současná generace je však příliš zaměstnána důležitějším studiem, než aby byla ochotna mne v mém plánu podporovat. Podle zásad pokroku neměla by se zdvořilost učit; úspěch našich dnů závisí na »business« a ne na manýrách. Moderní lidský rozum nedovolí žádné ulpění na mravech a zvycích, které nic nevynášejí. Pokud zastaralé názory zatěžují mysl a překážejí v obchodním životě, musí býti odstraněny a želeti jejich ztráty, je nehodno praktických lidí. Člověk by musel nebýt takovým lakomcem svého času, aby opustil svoji přímou cestu a věšel na sebe okovy dobrého chování, které vyžaduje času a ohledů, aniž by cokoliv hmotného poskytovalo.

Prorazit, mít úspěch, tot cíl moderního života, a kdo se neumí tlačit a drát, nedostane se ku předu; pro zahaleče, mající čas pro zdvořilůstky, není žádného rvaní a draní, ale není také žádného proražení, není úspěchu. Bylo by nesmyslno požadovati dnes od mladého muže, aby v podzemní dráze oplýval způsoby cestujícího rytíře a choval se ke starším mužům a slabému pohlaví se zdvořilostí zašlých dob. Chce dostihnouti svůj vlak. Aby jej dostihl, je nutno na schodech stanice každého, kdo je mu v cestě, odstrčit, je nutno razit si jako zuřivý tygr cestu čekajícím množstvím na nástupišti, je nutno neúmorně bojovat o místa ve vagoně, srážeti při tom klobouky, balancovat na špičkách spolujedoucích a trhati šaty bližních; to všechno je vedlejší věcí, jen dosáhne-li cíle. Hrdinu, který v moderním boji o život chce zaujmouti místo, nesmí rušit utrhané pásy, rozbité lampy a podobný zbytečný brak. Je však i mnoho žen, které svoje rovná práva rozšiřují i na používání takovýchto method a dlužno uznati, že ani Amazonky by v boji o místo v podzemní dráze tak skvěle neobstály. Pozorovala jsem je často zděšeně, jak stály v pohnutých řadách a za bojovných výkřiků braly přeplněné již vagony útokem. Ztratit rovnováhu a padnout v jejich divoké šiky, by bylo znamenalo, že nebyla bych dnes jistě s to, dosvědčiti urputnost tohoto slabého pohlaví.

Když jsem se po mnohaleté nepřítomnosti zase vrátila do své rodné země, pozorovala jsem s podivením, že všechna sedadla pouliční, meziměstské i podzemní dráhy bývají obsazena většinou mladými, zdravými lidmi, kdežto já, starší žena, a mnoho mně podobných jsme často musili státi. Za svého mládí jsem nikdy nestála, pokud bylo některé místo obsazeno pánem, vždy mi je samozřejmě nabídl, ač zůstati stát, tehdy, neznamenalo pro mne žádnou námahu. Ale přestala jsem se již vůbec divit. Dnes přijme průměrná žena mužem nabídnuté místo sice ihned, ale poděkuje se jen velice zřídka. »Vy jste ani nepoděkovala,« vyčítá na jedné francouzské karikatuře kterási žena druhé, jíž zdvořilý Francouz nabídl místo. »Ovšem že nikoliv« zní odpověď, »je-li žena zdvořilá, lze předpokládati, že nemá dobré vychování!« Byla-li i francouzská zdvořilost velkoměstským duchem pochována, mají Francouzi alespoň dosti vtipu nalézti pro to vysvětlení. Kdežto my nemáme času ani o zdvořilosti hovořiti, ani se ji učit.

Kdyby vylíčená bezohlednost na podzemní dráze byla výjimkou, zajisté by byla posuzována co závada new-yorského provozu a vyžádána zákonná odpomoc. Ona však není výjimkou; je zcela typická. Průměrný Američan, at setkáme se s ním na podzemní dráze nebo mimo ni, chce za každou cenu dosáhnout cíle, a v tom případě je malichernost slušného chování jen obtíží. Američan řítí se ke svému obědu stejně překotným tempem, jako ke svým denním jízdám drahou. Polední oběd, ještě před nedávnem určitý druh slavnostního aktu, je dnes pro něj honem, od okamžiku, kdy sklepník postavil na stůl ledovou vodu, až k nezbytné nádobce na omytí prstů, které se sotva mohl dotknout. A nejsou to pouze obědy v restaurantech, které s takovým kvapem jsou odbývány; často i nejvybranější diner v kroužku vyvolených přátel jsou expresní rychlostí pozřena, aby účastníci mohli již zasednouti ke hracím stolkům, k partii bridge, nebo rozlétnout se do divadel, k tanci, přednášce, či učinit zadost ještě jiným společenským povinnostem. Ve všech civilisovaných zemích byla otázka chování se během stolování předmětem vážného studia povolaných kapacit a výsledek jejich úvah byl pak zařazen co důležitá složka do společenského zákonníku. Vidím však nedaleký den, kdy prakse, sousta co možno nejrychleji zhltnout a znovu kvapit dále, stačí plně úrovni business-Američana.

Taktika strkání a vrážení do sebe je na našich ulicích utěšeně provozována; naplete-li se nic netušící mírný chodec do cesty několika spolujdoucích businessmanů, je brutálně uklizen z cesty a padne-li při tom do uliční strouhy, je to jeho vina a ne vina kvapících mužů. Opouštím-li někdy hotel či obchodní dům strašnými tourniquetovými dveřmi, musím velmi rychle jimi proběhnout, jinak roztočí je následující chodec přeenergickým rozmachem jako vrtuli, že nevím pak, jakým zázrakem jsem se živá a celá dostala na pevnou půdu. A při tom neslouží toto stálé štvaní k ničemu jinému, než sraziti se někde na ulici s druhým řítícím se uštvaným a vystavit se pak dalším srážkám. Ve slovní zásobě těchto lidí neexistují slova »promiňte, lituji, pardon« a nic podobného, neboť každý pohyb, každý úkon jejich překotného života je jim evangeliem víry v nezbytně nutnou štvanici.

Je-li opomenutí slova »děkuji« znamením dobré výchovy, pak můžeme si lichotit, že jsme nejlépe vychovaným národem světa. V klidných dobách naší minulosti byla slova »děkuji« prvním slovním výrazem, jež mládeži byly vštěpovány. Kdo nevzpomene si něžného hlasu, pronášejícího výtku: »co se říká, dítě, když ti někdo něco pěkného dá?« Zajisté ani zde není nutno přeháněti, jak děje se na příklad v Anglii, kde jistou setrvačností zdvořilosti se děkuje i za věci, jež nebyly ani udělány, ani dány. Ale takovéto přehánění společenské formy je mi rozhodně milejší než opak, neznající díků vůbec. Tento sám o sobě snad zbytečný způsob mluvy je zkušebním kamenem trpělivosti a klidu.

Ještě před nedávnem nebyl by žádný Američan přijal jakékoliv zpropitné. Dnes mají kritikové pravdu, tvrdí-li, že v ne-

mravu zpropitného daleko předčíme všechny ostatní země. Američan, jenž ve vlastním domově je buď marnotratný nebo naopak velmi ponížený ve své vděčnosti, bere zpropitné jako něco, co mu samozřejmě náleží a ne jako něco, co zavazuje jej k poklonám a díkům, které svobodnému národu nepřísluší. Dejte čističi bot, holiči, manykýrce, zpropitné — jejich hrdost zakazuje jim poděkovat V restaurantech je zvykem, že sklepník obrací se ke stolu, na nějž bylo položeno zpropitné, zády. Dávání zpropitného zahanbuje dárce stejnou měrou jako obdarovaného, ale působilo by méně trapně, kdyby bylo přijímáno slušněji, tím spíše, že náhodné opomenutí tohoto zvyku nebývá kvitováno mlčením. Nejen příjemci zpropitného, ale vůbec každá třída, chová přání, být ceněna co možná nejvýše a působiti zdáním vlídnosti.

Přináším-li svým známým nebo cizím svá přání, nebo osvědčuji-li jim přátelství, a ujišťuji je svou účastí, dostane se mi zřídka na to srdečné odpovědi. Dám-li neznámému tazateli písemné žádané informace, zůstane mi zpravidla rovněž odpověď dlužen, a čím víc mne tento nedostatek slušnosti zarmucuje, tím více raduji se z výjimek — neboť existují ještě výjimky. Smysl vděčnosti mizí, hledá-li se dlouho formule jejího vyjádření. Je velmi málo autorů, velmi málo významných umělců, kteří by nebyli prošeni o darování svých děl bez ujištění, že prosebník chce jejich jméno učinit ještě známější nebo že chce jim dělati reklamu, jako kdyby měli toho kdo ví jak zapotřebí. Neděkuje-li se dnes už nikde, znamená to, že doba staromodní, ale velmi příjemné zdvořilosti se už přežila.

»Dobré jitro« a »dobrý večer« jsou taktéž pomalu na vymření. Vyskytují se jen tu a tam co ubohé zbytky. Kdysi jsem si přávala neslyšeti se všech stran to věčně zdvořilé »dobré jitro«, když v kterémsi velmi přívětivém hotelu jsem jím byla na cestě ze svého pokoje k jídelnímu stolu pozdravena nejméně patnáctkrát. Raději bych je dnes poslouchala stokrát v jedné hodině, než zcela se ho zřeknout. Navrátivši se po více než třicetiletém pobytu v Londýně do svého amerického domova, podléhala jsem anglickému zvyku zdraviti »dobrým jitrem, večerem, odpolednem« — přiměřeně denní době všude, kam jsem vkročila, i v obchodech. Brzy však jsem byla ze své zámořské zdvořilosti vyléčena udivenými ba uleknutými obličeji, jaké mé osloveni všude kreslilo. Často bylo zřejmo, že prodavačky pochybují o jasném rozumu příchozí, a jen váhavě plnily moje přání. Spěchala jsem tedy osvojit si běžné formy vzájemného styku, abych zbytečně nepohoršovala svou neamerickou slušností.

Zdá se mi, že se zdvořilostí ztrácíme ještě něco jiného. Kdo žil někdy ve Francii, ví, jak příjemně se tam nakupuje za přívětivého pozdravu znícího odevšad vstříc: »bonjour, Madame, Monsieur, au revoir«. Francouzi přišedší do Ameriky sdílí mé zkušenosti a snaží se rychle se zamerikanisovat. V malém americkém městě — nechci uvádět jméno — byla jsem jedním z prvých zákazníků malého francouzského pekařství; přitahovalo mne výborné máslové pečivo a vlídné oslovování »bon jour Madame«. Po jednom měsíci bylo sice pečivo stále stejně výborné, ale »bonjour« a »au revoir« zmizely mezitím nenávratně.

Dvě další slova odsouzená k zániku jsou: staré »Madame« — v dobré amerikánštině »Ma'am« — a »Sir« a různé podobné tituly, bez nichž slova »Ano, ne« byla nemyslitelná, pokud zdvořilost bývala v módě. Lord Chesterfield byl zřídka tvrdošíjnější, než když požadoval na svém domněle těžkopádném, nepolepšitelném synovi, aby používal tohoto oslovení. Ale Lord Chesterfield a jeho současníci žili příliš časně, než aby se byli mohli těšit požehnání demokracie, za jejíž vlády je každý jednotlivec stejně dobrý jako druhý, má tutéž cenu a je povinen jen za svůj díl nésti zodpovědnost — to nechť nikdo nezapomíná. Pravý demokrat vyznačuje se důvěrností co zvláštním znamením. »Starý« je pro šedovlasého pána tak případným oslovením jako »děvčata« pro ženy každého věku. »Honem do toho, děti!«, volá policista na staré dámy, váhající se odvážit do chumlu povozů při přecházení ulice.

Není však pouště bez oasy. Proto nechci zapomenout, že v divočině naší nevychovanosti vyskytují se určité skupiny holdující dosud zásadám zdvořilosti. Ale i zde, kam vítr, tam plášť. Tentýž pán, který ve vytahovadle vždy sejme klobouk, když přistoupí dáma, fouká jí klidně kouř svého doutníku do obličeje. Tentýž gentleman, jenž nikdy neusedne dříve, pokud všechny dámy nezaujaly svá místa, který vyčká stoje i usednutí své choti, často odkládá korektnost u dveří svého domu. I děvčátka, dělající způsobné »knixy« starým dámám, jeví na druhé straně manýry velmi odporující jejich sladkému zjevu a mládí. — Nikdo už nevěří, že nenucená zdvořilost činí každého oblíbeným, že dobrá výchova jde ruku v ruce se zdravým rozumem a dobrosrdečností. Být se vším klidem nezdvořilý, je dnes jedinou cestou k úspěchu — a dosáhnout úspěchu je jediné, co ještě stojí za námahu.

Sama osobně dávám přednost staršímu nazírání. Jako občanka naší velké demokratické země jsem ovšem připravena doznat, že každý druhý občan je mi úplně roven. Proč se však snaží mi svoje stejné právo učinit pochopitelnějším takovou bezohledností, jaké bych já vůči němu za nic na světě nebyla schopna? Proč musí, aby dokázal svoji nezávislost, vyhýbati se každé stopě slušnosti a taktu?

Nemohu spatřovat v demokracii žádný pokrok, nejsou-li dobré mravy slučitelné s její naukou, přizpůsobuje-li se slušné chování rozšířenější nevychovanosti, a jsme-li všichni váhou rovnosti snižováni na stupeň, kde vůbec o nějakém chování nemůže být řeči. Dvořanu italské renaissance byla zákonem chráněná svoboda počátkem i koncem dobrých mravů. Člověku našich dnů je svoboda bez nevychovanosti prázdným slovem. »Chovejte se hrubě k sobě navzájem,« je nejvyšším zákonem, ale na neštěstí jsou zničeny touto novou naukou »slušnosti« nejen naše mravy, ale i jiné základní složky života. Nákaza zachvátila dokonce již i umění. Zasáhla literaturu a uvolňuje v básních i próse formu a slušnost. Rozšiřuje se v divadle, kde dává přednost lacinému humoru a banálním sensacím před ušlechtilým dramatickým podáním. Vedrala se i do vlády, kde lidem zvolení zástupci se mezi sebou jako psi o kost rvou a štěkají. Zmocnila se náboženství, a muži kázající slovo boží se proklínají a zatracují jako podrážděné ženy z tržnice.

Umění žít bledne a schne den ode dne víc a neradostná nahota naší pozemské existence vyvstává v nepříjemném chladu. Mělo by příchuť kacířství, pochybovati o požehnání demokracie — ale není možno bez lítosti vidět pomalu vymírat staré životní názory, které člověka svým milým zákonem zdvořilosti také osvobozovaly a činily ho rovnocenným ostatním.

Příroda a práce

William Beebe:

Padající listí.

Kolik z nás naslouchalo a slyšelo pomalý, sykavý zvuk listí, padajícího vzduchem, při každém nárazu? Neslyšíte to, dokud nesoustředíte mysl a sluch, ale když si to jednou uvědomíte, přehluší to nejhlučnější zvuky vody a hlasů. Temná místa našeho chápání pojímají mnoho jemné krásy z věcí kolem nás, zjevy, které jsou zastřeny mlhou všednosti a zůstanou nepovšimnuty naší povrchně chápající duší. Živý list byl opěvován, oslavován, veleben a porovnáván po staletí, ale až na některé

příležitostné zmínky o »svadlém a žlutém listě« bylo umírající, padající a mrtvé listí ponecháno tam, kde leží.

Viděl jsem orangutána, jak si postavil lůžko z listí za necelé tři minuty, není tedy vyloučeno, že prvním domovem našich předků bylo hnízdo z listí. Listí bylo také jediným oblekem našich prvních předků, a od dětství jsme věděli, že spadlé listí jest krásným dětským přístřeším v lese. Ale není třeba mého popisu padajícího listí v tomto světě. Chtěl bych je jen lépe znáti pro své vlastní potěšení, chci je slyšeti, viděti a cítiti, a proto jsem po celodenní práci opustil svou pracovnu a vnikl jsem do džungle, kde spadaly miliony listí za mého života, a sta milionů dříve, než jsem se narodil. Sedím na pokraji tropického močálu a snažím se pro tu chvíli soustřediti své myšlenky a smysly na zvuky a hlasy ptactva a hmyzu a hlavně na svadlé listí. Jest to asi tak nesnadné jako zapomenouti na Carussa a orchestr a uvažovati o druhu dřeva, z kterého jsou vyrobeny židle.

Především jsem vypustil z mysli písmena LISTÍ a přemýšlel jsem o něm jenom jako o bezejmenném množství rozptýlených ústřižků zeleného a hnědého vzoru. Jsou pravou podstatou džungle, neboť jinak by se podobala holým stožárům a plachtoví lodí. Vysoko nad hlavou nad oblaky chlorofylu jsou jiná bílá vlhká oblaka, hnaná silným větrem na západ. Vzduch kolem mne jest klidný jako v pokoji, má právě tu temperaturu, při níž se naň zapomíná, není ani horký ani chladný. Jest zapotřebí jistého úsilí k tomu, abych si uvědomil, že nejsem v uzavřené místnosti; tak klidné a vyrovnané jest mé okolí.

Jest sucho, a krátká denní sprška zjemňuje poněkud šustot padajícího listí. Tu a tam se u mých nohou svine list, otočí se a zašustí jemně sám pro sebe, jakoby i ve smrti snil o nějakém milém žertu, o něčem, co by potěšilo zelený list, který plápolá v slunečním světle do vzduchu. Pak se uloží jako zmačkaný kus papíru v koši mezi své spadlé soudruhy. Zde bude trpělivě čekat na příval těžkých dešťů, který přijde za tři nebo čtyři měsíce, aby zvlhčil tento uschlý, stočený cár a přetvořil jej v budoucí nové listy. Spadlé listí má svůj vlastní větrný zpěv, který lze slyšeti jen tehdy, poslouchá-li se úmyslně. Když vane jemný vánek a ucho se přiloží těsně k zemi, jest slyšeti tichý občasný šramot a šustot, který přerušuje chvílemi šelest kolíbajícího se svátého listu. Když vstanete, utichne koberec mrtvého listí, a jeho hovor zanikne v šustění živého, pohyblivého listoví.

U této klidné, chladné bažiny probouzí můj zájem množství listí, které spadlo se stromů a přece nedopadlo na zemi. Některé listy uvázly na větvích nebo se zapletly do révy, jiné si razily cestu živým listím a zůstaly viseti mezi ním. Právě nade mnou se zapletly živý a mrtvý list, a nemohly se vyplésti, dokud jim nepomohl jiný mrtvý list.

Co jsem se díval, spadly tři listy, každý jiným charakteristickým pohybem. Třetí list se třepetal a kroužil, bojuje vší silou proti gravitační tíži, a nakonec spočinul na podušce z kapradí, — pouhá zastávka, neboť první liják jej spláchne k zemi. Když se dotkl kapradí, vylétl odtud motýl, černá helikonie s rudou skvrnou na každém křídle. Jeho let se obdivuhodně podobal letu padajícího listu, chvějivé pohyby, brzo klesající, brzo stoupající, naprosto klamný let, neboť tito motýlové dovedou se proplétati bludištěm džunglí, aniž by někde zavadili. Ale tento motýl se podobal listu také svými matnými a svadlými barvami. Měl křídla otřelá a potrhaná, čerň byla setřelá do hněda, červeň vybledlá do lososově růžové. Byl již jistě na sklonku svého života, a tak slabý, že jistě zemře klidnou smrtí. Ten nejzbabělejší pták nebo loupežný hmyz jej může chytiti a jistě jej chytí, ale on létl klidně dále, nepovšimnut kukačkami, šidly a mouchami. Jeho výrazné barvy a pomalý unavený let měly svůj důvod jako všechno v džungli, — sám ohlašoval, že již není k jídlu. Ale jistě již brzy i tento motýlí Ahasver dopadne naposled na zemi a jeho křídla se uloží mezi listí.

Než odlétl motýl z dohledu, byl jsem zaujat náhlým jasným zvukem, a právě nad mou hlavou spojil papoušek všechnu drsnost a křiklavost svého hlasu ve zvuk, že se listí kolem mne rozšumělí. Přes jasnou skulinu oblohy přelétli čtyři velcí ptáci, létli přímo jako šípy, ale jinak se úplně podobali padajícímu listu nebo motýlu, a odtřepetali se k severu.

Mimoděk, ale šťastnou náhodou jsem si zvolil místo, kde se nakupil výběr listí. Miliony nejrůznějšího listí padají nepozorovaně v tropech, a my na severu shrnujeme tyto události pod jediným názvem »podzim«. Ale padání palmového listu jest událostí. Když jsem se jednou vydal na výlet na sever, všiml jsem si, že listí naší palmy cuyuru vadlo a hnědlo. Když jsem se po měsících navrátil, viselo ještě na stromě, a za dva týdny spadlo v noci s šustotem, který nás všechny probudil. Kdybych mohl býti přítomen padání všech listů z mé palmy, měl bych dosti látky pro epickou báseň. Tito obři jsou jako Karel II. ve smrti nezdolní; rostou a prožívají svůj život mnohem rychleji, než umírají a hynou. Možná, že bych po létech nalezl stopy po sesílených a ztvrdlých hlavních stoncích.

A teď ke mně znovu přilétl vybledlý a ztracený motýl helikonia, usedl téměř na papír, na němž píši, ale v témže okamžiku se obrátil, nadzdvihl se a usedl na stonku s drobnými lupínky, sotva při tom pohybuje křídly; hned na to se zatřepetal a vzlétl. To mne nadmíru zaujalo — poplašil se a polekal pohybu živého listu! Jak se jemně dotkl lístků, stočily se náhle a spadly i se stonkem. Díval jsem se stále, a o několik vteřin později se uzavřelo najednou všechno listí na vedlejší větvi a ta se naklonila o stodvacet stupňů k sousední větvi. Nic se jí nedotklo a ani vánek jí nepohnul. To mne pobavilo. Jemně jsem ji zdvihl, ale ona se ulomila a spadla k zemi, zelená a svěží, pokud jsem mohl viděti, zcela bez příčiny. Zdvihl jsem ji, zkoumal ji a nalezl jsem příčinu toho. Malý brouk ji téměř odřízl, kůra se odloupla, a jak jsem se jí dotkl, oddělilo se několik zbývajících vláken. Byl to docela malý brouk a musil velmi dlouho pracovati, a bylo tajemstvím, proč letmý dotek motýla dokonal to, co nemohlo vykonati kousání a pilování brouka.

V těchto džunglích vydává padající list celou stupnici zvuků. S vrcholku vysokého stromu potřebuje list patnáct až dvacet vteřin, aby dopadl na zemi, když se nepočítá s velkou možností zachycení a každého doteku při sestupu — zachycení se za větve a prodírání se trny, to všechno vydává různé zvuky, z nichž jen málo může naše ubohé ucho rozeznati, a které naše řeč, ať mluvená nebo psaná, není schopna vyjádřiti. Rád bych nalezl slovo nebo zvuk, který by vyjádřil padání listu mezi listy. Poznal jsem dokonale to zabarvení a ohlas, jenž se mi vryl do duše po tisícerém pozorném naslouchání. Ale nejde mi přes rty a naprosto odmítá vejíti mi do péra.

Padající listí má velkou důležitost pro ty z nás, kteří loví mnoho v džungli, hlavně pro jejich vnímavost vzduchové vlhkosti. Za vlhka jest možno stopovati ta nejostražitější zvířata, neboť silná vrstva měkkých setlelých listů tvoří pěkný koberec. Za sucha jest to nemožno, neboť každý krok jest provázen praskotem, a jedině, když vane vítr, jest možno procházeti džunglí bez hlučného upozornění. Ale to při honu málo pomáhá, neboť šustot listí přehluší vše ostatní. Je-li padající listí suché, jest jedině možno uchýliti se na některé oblíbené místo a tam sedět, a čekati, až se přiblíží zvěř a zapamatovati si její stopy. Neuvědomíme si bystrost sluchu divoké zvěře, dokud se nepokusíme stopovati ji po suchém listí. Ohromný list může padati s větve na větev, a nepřinutí zvěř, aby vyběhla. Viděl jsem lobbu, procházející se pozdě odpoledne pod ořechovým stromem, když tu celá větev s chomáči suchého listí spadla k zemi o několik yardů dále, a ten velký skvrnitý hlodavec jen vzhlédl,

klidně dále přezvykuje. Udělal jsem krok, pod nohou mi zachrastila suchá větev, a zvíře bez váhání zakviklo a uprchlo. Jsou tiché a hlučné listy. Některé s jemně roztřepaným okrajem mají tichou smlouvu se živly, a vítr i déšť se marně pokouší je probuditi. I když tyto drobné listy jsou mrtvy a visí s větví, odolávají větru a dešti bez jediného zvuku. Ale jediný poloutržený list cekropie dovede napodobiti liják, hluk hejna bažantů nebo tlupy opic. Ba více, začne sebou prudce trhati a chvěti, zatím co jiné vedlejší listy visí zcela nepohnutě. Tuto jejich citlivost způsobují potulné malé větrné nárazy, které se rodí hluboko v džungli a rozbíhají se v tenkých vzduchových vírech.

Mohla by se napsati celá kniha o hořícím listí — jak se zapaluje a krouží při tom, jak zvučí a šustí ve větru své vlastní labutí písně, a jak vyhlíží, když žár přejde a zbývá chladný popel. Měsíc sucha v Kartabu způsobil jednou oheň silného koberce bambusového listí. Tak jsme měli veliký oheň z deseti milionů štíhlých větviček a světle hnědého listí. (I barva suchého listí, jako peří bažantích samic, jest mnohem jemnější a krásnější než se domníváme; pokusil jsem se jednou zachytiti barvu suchého bambusového listu a nepodařilo se mi to. Jest to něco mezi vinnou a olivovou žlutí a nemá to lidského jména.)

Spálené listí se tak různí jako listí svěže zelené. Mnohý list jest tak etericky, že se rozplyne v obláček jemného kouře a zanechá po sobě pouze stopu temné hnědi. Bambusové listí jest zcela jiné. V jeho spálení není klidu ani smutku. Praská a šustí vesele v plamenech, s větší rozkoší než když poletovalo ve větru. A opravdu jeho spálení jest spíše radikální změnou než u ostatních listů. Má tolik silice, že prudký žár změní pouze jeho barvu na stříbrně bílou, a když vychladlo, leží tu nezměněno ve tvaru a obrysu. Prudký déšť nebo silný vítr roztříští tento přízrak listu, a různé soli se rozplynou v kalužích, připraveny k dalšímu velkému dobrodružství.

Než jsem žil pod bambusy, nepředstavoval jsem si nikdy, jak může býti padající listí zajímavé. Stromy s koženým těžkým listím spouštějí je hřmotně k zemi. Ale bambusové listí jest jako Zeppeliny, když se vznesou a plují v nejlehčím vánku rovnoměrně. Když jsem jednou při čaji líně pozoroval list, houpající se vysoko na větvi, nemohl jsem tak zdaleka rozeznati, je-li hnědý nebo zelený. Přihnal se závan větru, list se utrhl, a pomalu se otáčeje padal dolů, prolétl verandou a spadl mi do šálku s čajem.

Toto listí zaznamenává velmi přesně sílu větru, a viděl jsem silný nános spadlých listů, které se zabodly do popele ve dvou různých směrech. Ty, které sem spadly za jemného odpoledního větru, stály skoro zpříma, ostatní po ranním silnějším vichru ležely téměř v ostrém úhlu.

Umírající listí ještě obráží mnoho charakteristického z rázu svých živých soudruhů. V tropech kvete mnoho rostlin jednou nebo nejvýš dvakrát za rok, ale vábí hmyz po celou dobu tím, že vyráží malé kalíšky nektaru na každém stonku. Pozoroval jsem malý keř se čtyřicetidevíti listy, a napočítal jsem na něm čtyřicet devět mravenců, každého u jednoho nektarového kalíšku, který prohlédl, vyssál a opustil. Zdá se, že na spadlých listech ještě obsahují kalíšky něco sladké šťávy, neboť k nim také přicházejí mravenci, kteří na kalíšcích dychtivě ssají.

Ale nejzajímavější na spadalém nebo suchém listí jest účast na vývoji zvířecího života. Kdyby každý list a stonek, květ a plod, větev a kmen měly náhle zmizeti se země, zůstala by vzpomínka na ně hluboce vtisknuta v podobě, pohybu, tvaru a barvě mnoha tvorů, pokud by se džunglí světla a stíny rýsovaly na kožešinách a peří. I sestupujeme-li k nižšímu životu, nalézáme stále větší zázraky podobnosti; nalezl jsem na stopu dlouhý hmyz, který se nejbystřejšímu oku jevil jako suchá větev. Menší hmyz se připodobňuje do nepravidelných krajností. Nejen že vyhlíží jako větvičky nebo stonky, ale také se tak chová, připínaje se čtyřma nohama a mávaje ostatníma dvěma ve vzduchu, a kolébá mírně celým tělem, jako tenké větvičky za vánku.

Denně nalézám v džungli nové zvířecí rostliny, objevuji ohromné kobylky, tak zelené, ploché a žilkované, že by každý mimojdoucí pozorovatel nemohl říci: To jest list a to jest hmyz. Jiné porušily svou symetrii a přesnost, napodobujíce otvory, trhliny a skvrny na listech. Všechny nemoci, parasity a nepravidelnosti listí ofotografoval hmyz na svých křídlech, v podvědomé snaze uniknouti pozornosti. Housenky vykusují listí a pak vyplňují otvor svým vlastním přizpůsobeným tělem, ale motýli a můry jsou pravými věrnými obrazy listí. Ti napodobují nejen barvu a vzor, ale i pohyb při padání. U mých nohou poletoval motýl v krátkém kroužení, pak náhle vzlétl a kolébal se se strany na stranu. Dvanáctkrát jsem se za ním hnal a chytil jsem jen suchý list do sítky, a právě tolikrát jsem zavadil o suchý list, který náhle dostal křídla a odlétl.

Dvě příhody, které se mi včera staly, se týkaly listí, a dotýkaly se nejvyššího bodu stupnice badatelova života — od nebezpečí smrti až po slávu nového objevu. Každého jitra zpíval nějaký pták s vrcholku stromu — krátkým, nepříjemným, ale docela novým zvukem. Podobalo se to tak břichomluvectví, že mne to úplně omráčilo. Plížil jsem se k němu pomalu, zdvihaje vysoko nohy, abych se vyhnul větvičkám a révě, když tu náhle něco upoutalo mé oko od vrcholku stromů dolů na listí. To se mi stalo již bezpočtukráte, a doufám, že i nadále se tak bude dít — náhlé, nevysvětlitelné vycítění jedovatého hada, na kterého bych byl málem šlápl. Ležel stočen necelé dvě stopy ode mne, a podobal se více suchému listí než suché listí samo. Ležel stočen jako lano na lodi, a přesně ve středu ležela úzká, šípu podobná hlava s rozevřenýma očima a třepetajícím se jazykem. Když jsem stáhl nohu a mohl opět dýchati, zapomněl jsem na svého ptáka a usedl jsem, abych o tom uvažoval. Vzal jsem svou silnou síť na motýly a pomalu jsem se s ní blížil. Přistupoval jsem stále blíže a blíže, až jsem rozeznával podélné zornice a zelené duhovky. Když jsem se již téměř dotýkal hadího těla sítí, vdechoval jsem pozorně a nepřetržitě, zapomínaje na všechny ostatní smysly. Čichal jsem jemný, ale zřetelný zápach, nepříjemné pižmo. Byl to jemný náznak onoho silného, odporného zápachu, který proniká klecí, v níž jest takový plaz zavřen, a přiznávám, že vždy bez hlubšího duševního postupu, polopodvědomě jest moje pozornost upoutána slabým zápachem hada v džungli. Jinak nedovedu vysvětliti, že objevím v poslední minutě tvory, kteří se více než co jiného podobají listí.

Moje druhá příhoda byla také úchvatná, ale zase docela jinak. Procházel jsem se po dešti, a pozoroval jsem líně velký palmový list u svého lokte, když jsem na něm náhle objevil velkou ještěrku. Byla to jedna z nejkrásnějších ještěrek, a byla také šťastně nazvána Polychrus marmoratus — mnohobarevný mramor. Byla roztažena na velké zelené ploše, měla listově zelenou barvu s četnými zahnědlými skvrnami. Strčil jsem do ní a ona pomalu odlézala. Měla ocas zatočený a zkroucený jako neživý výhonek, a nohama mávala ve vzduchu jako živými hádky. Postupovala pouze po čtyřech předních nohách, tělo, zadní nohy a ocas vlekla za sebou po listě.

Když se dostala na silnou hnědou větev, viděli jsme zázrak — neboť jsem měl na štěstí dva svědky. Jak opustila zelenou podložku, mohli jsme sledovati změnu nejen její polohy, ale i barvy — zelená přesná barva listí pomalu bledla a byla nahražena hnědou barvou dřeva. Celá bytost ještěrky na listě se soustředila v jejím přivřeném oku, které sledovalo každý můj pohyb, tedy tato změna barvy se musila státi jedině působením oka.

Byl to vzorný příklad rostlinného napodobení, větví, listí, barvy a pohybu v jediném tvoru.

Celé odborné dílo by se mohlo napsati o příhodách padajícího listí, neboť unikl-li list spádům hmyzu a zvěře, odolal-li větru a dešti, aby konečně poslechl zákonu gravitace, čeká jej ještě před konečným setlením mnoho možných příhod na zemi džungle.

Při vší touze okrášliti spadlý list dramatickým zájmem a abstraktní životností jsou mé první i poslední myšlenky o něm myšlenkami smutku. Jsem cizincem v tropických džunglích, pouhým vetřelcem ze severu, suchý žlutý list pro mne znamená konec období a roku, a i v této věčně zelené říši, v této džungli věčného jara jest pro mne svadlý k zemi padající list smutnou a tragickou událostí.

Povolání a záliby.

Jan Byk:

Profesionalismus v čs. kopané.

Kopaná není prvním profesionálním odvětvím v čsl. sportu (myslíme i na sport předválečný), ale je nejmladším dítětem profesionalismu u nás. Děckem nejmladším, velmi neduživým; je jaksi bastardem amateurismu a profesionálních snah. A třebaže dnes mnozí litují jeho zrození, vědí, že se tomu nedalo zabránit. Je nutno se s tím smířit tím spíše, že profesionalismus byl zaveden, aby smyl hříchy pseudoamatérismu. Ale není dnes úkolem psáti historii a hledati příčiny vzniku a důvody pro nebo proti trvání profesionalismu, nýbrž všimnouti si dnešního jeho stavu.

Jak bylo naznačeno, vznikl čs. profesionalismus v kopané v době, kdy upadala amatérská morálka. Vlastně již dlouho byla značná část lepší třídy footbalistů neamatérská, t. j. přijímala či žádala peněžní a pod. náhrady za svůj výkon na hřišti. To se však vše dálo pod amatérskou firmou, neboť tehdy jsme měli jen amatérskou formu pro provozování kopané. Amaterismus trpěl tím ovšem nesmírně. Postupující demoralisace v řadách výkonných footbalistů i funkcionářů hrozila zkázou základních pojmů sportsmana. A touha po nápravě přinesla konečně (1. ledna 1925, formálně a na 1. rok na zkoušku) uzákonění profesionalismu. Tak se umožnilo těm, kteří chtěli být placeni za svůj sportovní výkon — z různých důvodů ovšem — aby přijímali poctivé peníze a za veřejné kontroly. Tím se oddělili amatéři od placených hráčů a zavedl se aspoň částečný klid, podmiňující další budování organisace. Budiž jen letmo připomenuto, že stejně jako v ČSR., i za hranicemi nebyly poměry lepší a že je ke cti čs. organisátorů, že poctivě doznali: máme profesionály a oddělili jsme je proto od amatérů. Učinili to i v Rakousku, zatím co na př. v Maďarsku, v Německu i jinde dále tvrdí, že nemají profesionálů či pseudoamatérů, ač zkušenosti mluví o opaku.

Zavedení profesionalismu se stalo se souhlasem mezinárodního ústředí footbalového (F. I. de F. A.) a provedlo je nejvyšší ústředí čsl. kopané Čs. A. F., sdružující všechny footbalové čs. svazy (národnostní). Jako F. I. de F. A., i Čs. A. F. je amatérským ústředím a proto nastal případ, že profesionalismus zůstal pod kontrolou amatérů. Bylo to tak myšleno, aby se kopané nezmocnily spekulativní živly, které by v kopané měly zřetel vlastně jen na obchodní stránku věci a zanedbávaly by i primitivní sportovní zásady, čímž by nutně zavládl zmatek schopný vykonati i neblahý vliv na kopanou amatérskou. Je-li však dobrá zmíněná forma zavedení profesionalismu, zůstává dosud nezodpovědněnou otázkou; teprve po zkušenostech může přijít eventuelní úprava či změna. Zavedením profesionalismu nebyly dotčeny amatérské organisace, nýbrž paralelně s nimi byly zřízeny různé potřebné komise pro profesionální otázky, při čemž vrchní rozhodnutí zůstalo v rukou Čs. A. F. Proto zůstali amatéry všichni funkcionáři a v podstatě i kluby. Těmto bylo jen dovoleno platiti své hráče a míti jich libovolný počet, pokud ovšem mohly zaručiti ústředí, že také mají na zaplacení hráčů potřebné částky. Tak si kluby zřídily profesionální teamy; rozumí se tím mužstva, v nichž hraje třeba i jen jeden profesionál. Pro tato mužstva bylo pak zavedeno zvláštní mistrovství, odděleně od amatérského, jinak však jim bylo dovoleno hrát pohárové, přátelské i mezinárodní zápasy s amatéry. Ovšem o záležitostech profesionálů — mužstev i hráčů — rozhodují zmíněné samostatné komise a výbory. Je tedy čsl. profesionalismus jaksi vložen do rámce amatérských organisací, není zcela samostatný. Lze jej kontrolovat i po finanční stránce, neboť kluby jsou také povinny informovati ústředí o finančních ujednáních s hráči a de facto i o stavu své pokladny. Jsou tím chráněny obě strany. To je ovšem, jak poměry ukazují, jen počáteční stadium vývoje profesionalismu u nás, které se sotva udrží v této formě.

Pro placení hráčů zvolily kluby v podstatě dvě formy: měsíční pevný plat, nebo percentuelní podíl na zisku. K první formě přistupuje v některých případech ještě systém premií, které se hráčům vyplácejí za zápas vyhraný či nerozhodný. Při procentech ze zisku také mívají některé kluby různé sazby podle druhu zápasu a místa, kde se koná. Tak jsou příjmy větší při zápasech ligových nebo zápasech v cizině, kdy se ještě vyplácejí diety. Budiž však připomenuto, že jen málo čs. klubů zaručuje hráčům příjem dostatečně velký, aby nemuseli hledati ještě jiné zaměstnání — zprofesionalisování je tedy nedostatečné. Jsou to, kromě Sparty, Slavie, DFC. a Viktorie Žižkov (z části), téměř všechny ostatní kluby, jež mohou své hráče — profesionály platit jen menšími částkami. Všimněme si trochu čísel. S počátku se k profesionalismu přihlásili hráči asi v 10 klubech, ale tento počet vzrostl do dneška na 16. Z těch je 12 klubů českých, vesměs v Praze (1 na Kladně, 4 kluby jsou německé. Byl také v Brně Blue Star, vzniknuvší z židovského klubu Makkabi a přihlásivší se do Svazu maďarského; ale ten zaniknul tak rychle jak vzniknul. Jen malá část z uvedeného počtu klubů má však celá profesionální mužstva, ostatní mají jen skrovný počet profesionálů, měnící se ovšem ve všech případech podle potřeby klubů a jejich finančních schopností. Uvedeme-li kluby jmenovitě a v závorce počet jejich profesionálů, jsou tato čísla přibližná, ale velmi blízká skutečnosti. Z českých klubů mají profesionály: A. C. Sparta (17), SK. Slavia (17), SK. Viktoria Žižkov (12), AFK. Vršovice (12), Nuselský SK. (10), SK. Meteor Praha VIII. (10), SK. Libeň (8), SK. Čechie Karlín (7), SK. Čechie Praha VIII. (8), SK. Kladno (6), ČAFC. Vinohrady (4), a SK. Slavoj Žižkov (3). U prvních dvou klubů mají hráči měsíční platy asi od 1000 Kč do 2000 Kč a jen v málo případech nad tuto mez. Třetí v pořadí, Viktoria, platí daleko méně. Většina z ostatních vyplácí svým hráčům většinou as 4% z čistého zisku na osobu, tedy částky, jež nedosahují 1000 Kč měsíčně a většinou nejsou daleko od 500 Kč.

Z německých klubů má DFC. as 16 hráčů, honorovaných podobně jako u Sparty či Slavie. Teplitzer FK. má 9 hráčů profesionálních, Karlsbader FC. 6 a DFC. Brüx 1. U těchto tří klubů lze také mluviti sotva o gáži větší než 500 Kč, čili asi 100 Kč za zápas.

Jsou tedy čsl. profesionálové profesionály jen částečnými a zavedení profesionalismu za daných okolností bylo tedy jen východiskem z nouze, jen otevřením ventilu pro špatný amatérismus. Také se tím nijak neprospělo klubovým financím. Jestliže zejména velké kluby byly dříve zadluženy (mnohdy statisícovými částkami) již při amatérské kopané, není jejich situace ani teď závidění hodná. Je však o to lepší, že dnes bude možno členstvu kontrolovati hospodářství klubů lépe než dříve, kdy se »amatéři« vypláceli tajně a z položek, jež kontrole unikaly. A konečně byl učiněn krok k ozdravení amatérismu. Zle by bylo, kdyby ani teď nebylo možno zjednati úctu k němu, kdyby se morálka amatérů nezlepšila ani teď, kdy: 1. má každý, kdo chce z jakýchkoliv důvodů být za hru placen, možnost stát se profesionálem a nebýt pseudoamatérem, — 2. kdy definice amatérismu byla upravena tak volně, že odpovídá našim hospodářským poměrům, na něž byla »anglická definice« příliš tvrdá. To neznamená, že čs. sportovci opouštějí přísný amatérismus — ale že kopaná jej musela upravit — vybrala si ze dvou zel to menší.

Slovanstvo

Vladimír Dvornikovič:

Jihoslovanská melancholie.

Jihoslovanská rasová melancholie je daleko starší než se obecně myslí.

Turecký vpád i počátek mračně bojovné a plné utrpení historie nejsou datem jejího zrození. Styk s Orientem a historie čtyř dalších století přinesly jen nový příliv a nové zesílení tohoto již hotového rysu. A tento rys je rasový. »Dokázati« to není možno, ale tušení pravděpodobnosti vede oním směrem. Názor Evropy o Slovanech vůbec je souhlasný — jsou to »lidé citoví«. Jeden Němec nedávno napsal v polemice o problému »úpadku západu, že Slované jsou sice nejnadanější rasou Evropy a že by právě jim připadl veliký úkol obnovy Evropy, ale — jsou přespříliš lidmi citovými«.

Intensivní citovost nemusí však býti sklonem k melancholii; rychlá a povrchní citovost je příznačnou pro tak zvaný sanguinický typ, zato však citovost trvalá a hluboká je znakem pravého melancholického typu. A ten, zdá se, převládá skoro u všech slovanských národů, u severovýchodních a jižních více než u západních. Pro tuto okolnost podává nám i hudba oněch národů výrazné doklady.

Duší všech Slovanů vane silnější či slabší tón jakéhosi zvláštního smutku. Je to stálá disposice této duše — v ruské, speciálně maloruské národní písni, a ovšem i v písni slovenské, polské i bulharské. Když proslavený sbor Dimitrije Agrenjeva Slavjanského vynesl před Evropu ruskou lidovou píseň, byl okamžitě postřehnut zvláštní tón »ruského smutku« v těchto písních.

Není pochybností, že v tomto rysu je cosi praslovanského, pravěká ozvěna ze starobylé slovanské jednotné vlasti, z rovných stepí i nepřehledných lesů sarmatských. Tato rozlitá, řekněme »stepní« melancholie přešla slovenským prostřednictvím i v hudbu maďarskou, s onou zvláštně mongolisovanou rytmikou. Ohromná část této vášnivě melancholické maďarské písně je původu i tónu slovanského, a je mi známo od znalců, že se mnohá ryze slovenská věc presentuje světu jako »maďarská«.

Blížíce se tedy se strany obecně slovanské došli bychom k závěru: Jihoslovanská melancholie je ve svém nejhlubším tónu obecně slovanskou melancholií.

Zatím co západní Slované stálým stykem s neslovanskými sousedy, zvláště Germány, stále více ztráceli svůj rasový charakter a kulturně už velice podléhali cizím vlivům, jižní i východní Slované uchovali svůj čistější a nezměněný prvotní ráz. Pravda, ani západním Slovanům nebylo nijak zvlášť měkce ustláno; Polsko i Češi až do včerejska takřka otročili. Ale to otročení bylo zvláštního druhu, nebylo to tatarské otroctví Rusů nebo turecké Jihoslovanů.

Příznačné je, že právě asijské potlačení Jihoslovanů mělo zvláštní a hluboký vliv, a je známo, že obecná rasová mystika a melancholie v této, je-li možno říci »kulturní« i životné sféře nabyla nové potravy, nového posílení a nového přílivu, jenž přišel z Orientu. V této sféře byl jihoslovanský národ po celé století obklopen mocí historického osudu. Byli, pravím, nebo lépe řečeno: zapadli hlouběji. Neboť ve sféru »Orientu« — v širším smyslu — zapadli už dávno před tím i svojí zeměpisnou polohou: myslím sféru Byzantu. Byzant, blízký Orient, a potom za tureckých vládců hlubší Orient, jsou dvě etapy nového orientalisování stejně už »orientálně« disponovaných Jihoslovanů.

Toto působení bylo osudné, a neklameme se, že se Jihoslované i dnes hluboce liší svým charakterem od Slovanů západních.

*

První období orientalisování: Byzant. Byzant a Asie, řečeno široce, to byly dva prameny kulturního orientalismu v životě jižních Slovanů. Většina kulturních historiků myslí, že celá kultura Byzantu byla už zralá pro »zbojnický provaz«, když Turci vtrhli do Cařihradu. K tomu názoru se přidružují i hudební historikové, především němečtí. A celá ona »byzantská kultura« byla jakési zvláštní složení řeckých, římských a různých orientálních elementů, v čemž se shodují takřka všechny výzkumy posledních desítiletí. Život Orientu byl v době prvních východořímských vladařů daleko bujnější a bohatší než na západě a tak se orientální pečeť Byzantu stávala stále viditelnější, a přehrada vůči západu stále vyšší.

Pádem Cařihradu v ruce Turků, onoho kulturně nejneproduktivnějšího národa, bylo už stejně, zdá se, neplodné středisko byzantské kultury udáveno. Historická funkce Turků tkvěla podle názoru kulturního historika Hellwalda pouze v tom, že všechny národy, s kterými přišli ve styk, zastavovali v jejich kulturním vývoji. Lví díl toho zastavování jsme, přijali na svá bedra Jihoslované. Ale ani tímto barbarským nájezdem nebyla úplně přetržena vývojová nit. Především sami Turci přejali dosti byzantských forem ve svém státním zřízení, a potom národové »byzantsko-křesťanští« — je-li tak možno říci, stali se jedinými dědici zahynulé Byzancie. U křesťanské ráje Balkánu, zbavené svých feudálních pánů, i u vzdáleného Byzantem pokřtěného Ruska (konečně těžce po staletí dušeném Mongoly) zůstaly ubohé zbytky tenké a přetenké kulturně-byzantské kontinuity až bylo by možno říci po naše dny.

Protože na tomto stupni náboženská kultura zachvacuje a tvoří takřka vůbec celou kulturu, není divu, že jsou ony kulturní základy vesměs církevního charakteru. Byzantské křesťanství dalo Jihoslovanům pečeť nejrozhodnější a nejviditelnější. Integrální částí této »církevní kultury« byla i »kultura hudební«. Církevní zpěv byzantský odvozují někteří historikové hudby dokonce od hebrejského rituálního zpěvu. Důkazem toho, že charakter onoho byzantského zpěvu byl v každém případě orientální, je i ono,

co je zachováno a rekonstruováno podle starých byzantských notových znaků. A nyní se nám naskytuje zvláštní pohled na »systém« a »techniku« jihoslovanské písně. Stará a v každém případě znatelná kultura, jež prohlédá i celým krovem veškerého »primitivismu«, dává nám možnost tušení stop, odkryté i zapadlé fragmenty oné bývalé byzantské hudební kultury, přesazované zvláště kostelním a rituálním zpěvem. Není pochyb, že působil zde celý systém církevního byzantského zpěvu, a je se možno jedině ptáti po rozsahu a hloubce toho vlivu. Zůstala zde nepochybně částice bývalého celku, jenž byl rozrušen barbarským vpádem. A my dnes můžeme jedině hádati podle těchto stop, jaký byl ten celek a jaké měl možná podmínky pro další vývoj. Nositeli jeho se stali »byzantsko«-slovanští národové, v hrůzách tureckého otroctví, ubozí a osamělí, takřka bez jakéhokoliv kulturního a duchovního vedení — s trochou spasení byzantsko-církevní kultury.

V každém případě je významné (bez ohledu na přesnější hranice tohoto byzantského vlivu, které byly matné a nejasné), že celý typ písně slovanské je nejhlouběji zakořeněn v pravoslavném, tedy byzantsko-křesťanském našem národu, a že jeho srodnosti s písní církevní i rituální nelze nijak popříti. Poněvadž církev byla u nás dlouho a předlouho jediným kulturně-výchovným činitelem, je tento vliv zcela pochopitelný a více než věrohodný. Nemyslím tím pouze ony písně, o nichž je těžko říci, jsou-li »církevní« či »národní«, ale myslím vůbec na celou onu »kulturu« oné písně, která v každém případě dýše starobylostí a dlouhou, velice dlouhou tradicí.

Druhá epocha orientalisování: Asie. Široký příliv asijského Orientu začal tureckou okupací ohromné většiny jihoslovanských zemí. Prostřednictvím tureckých dobyvatelů se otevřela vrata všem orientálním vlivům, které zůstaly v mnohém naprosto neodstranitelnými. Pravda, Osmané sami byli nejšpatnějšími představiteli onoho Orientu, kulturně neproduktivní a neoriginální, ozdobivše se poněkud kulturním peřím perským, indickým, arabským, a konečně i byzantským. Není větší tragiky pro Islam, pro kulturu Orientu i její kredit na západě, než tento vtip historie učiniti právě toto mongolské plémě nositelem, šiřitelem i představitelem proti západu.

Ale byl zde most a století přecházela přes něj. Za naši kulturní zaostalost musíme děkovati především Turkům, ale podivno, našemu národu jako by to turectví a orientálství přálo svým duchem. Našlo u něho silný asimilační orgán, onen slovansko-východní, mysticky fatalistický, jenž tímto přílivem Orientu jen zesílil. V tomto zjevu tkví takřka etnicko-psychologická hádanka — proč příkladně naše středověká bogumilská Bosna přilnula tak úzce k Orientu a Islamu, jenž zde zapustil hluboce kořeny. A ostatní kraje se jen s námahou zachránily před islamisací, která přece nebyla násilná, jak dokazují poslední historická badání.

Sluha přijímá během let manýry i kulturu svého pána, třeba by se na něho i díval pohrdavě. Náš člověk, křesťan pravoslavný jako katolický, zůstává ještě ve mnohém pouhopouhým »Turčínem«. Ani staří králové a bánové, co jich nosil v duši a opěval písněmi jejich památku, nezachránili ho před určitou, dnes ještě velmi zřejmou turcifikací. Minulost zůstala v duši a mnoho se za ní plakalo, ale reální život a vegetování ve tmě po staletí byly silnějšími. Po poměrné (vzhledem k tehdejší Evropě) vysoké feudální i církevní kultuře středověkých jihoslovanských států, po pádu blýsknavých i statečných šlechticů — po dlouhých stoletích, vystupuje z řad osamoceného národa úplně nový, poloasijský zjev — hajduk v nádherně pestrém orientálním kostýmu. Pouze tenký smyčec guslarův byl mostem mezi staletími.

Evropská i světová uniformovaná civilisace zaútočila rychle, aby zaměnila pestrý oděv. Ale zraky, jež hleděly po staletí v Orient, se tak rychle neodvrátily — ani pod vnějším a novým hávem evropským. Tato tradice východu příliš pronikla psychu i život stejně už rasově předurčených Slovanů, a tak je pochopitelným pouze na pohled absurdní činitel, že právě u veliké části Jihoslovanů v hloubkách duše je tlak, jenž směřuje kamsi do Asie, k Benaru... Nikde to není tak nápadné jako v nejintimnějším a nejspontannějším projevu duše: v písni. Nelze-li nikde, tedy zde zcela určitě je možno postřehnouti ony široké kruhy hladiny východní asijské duše, jež se směrem k východu stávají stále hustšími a hustšími.

Nejsou to žádné konstrukce ani spekulace; tato naše, třeba i vzdálená »přináležitost« k Orientu je prostým konstatováním. Stačí i jedna taková drobnost, která nás na to přivede: Poslouchal jsem ve vídeňkém Colosseu pestrý divadelní a hudební program; německá, italská, internacionální, všemožná hudba, když, hle, vystoupili i Indové se svými originálními nástroji, tancem a písní. V témže okamžiku povstala asociace: jako bych slyšel svoji Bosnu, zdály se mi to být domácí zvuky! Ti snědí Asiaté přinesli něco, a já jsem pocítil, že zapomínám na Prater a praterskou hudbu — jako že je toto naše. Banálním jevištěm se přelila jakási mystika, podivné kouzlo Orientu. A Vídeňáci začali zdvihat hlavy.

Není pochybností, že naše kolébka, ozývající se alespoň kdesi v hluboce skryté žilce, je tam kdesi na východě. Určitý orientalismus naší jihovýchodní písně i jejího celého melancholického charakteru sotva bude kdo popírati. Vášnivá a mysticky exaltovaná erotičnost v orientální hudbě se dotýká těsně se stejně exaltovanou vášnivostí naší »sevdalinky«, nemluvíme-li již o jiných momentech. A co více, je spíše možné, že mnozí přeháněli a řešili věc příliš prostě. Pro Němce, Francouze, bude to, věřím, »jedno«. Není pochyb, že je zde hluboký souzvuk, ale lepší poznávání věci přináší přece těžké otázky, pro něž po mém názoru není dnes ještě možnosti řešení.

První, co je potřebí zdůrazniti, je to, že i v samotné Bosně lid sám dobře rozlišuje tureckou, arabskou a perskou píseň od své »bosenské«. Turecké písně se často zpívají a liší se od domácích zejména svojí zvláštní rytmisací; jsou-li to písně skutečně turecké, nebo od Turků z východu pouze donesené, to může zde zůstati i neřešeno. Slyšel jsem od úplně prostých lidí, že zdůrazňují tuto cizotu. Ale zůstává možnost, že se časem zapomene i tato cizota, zasimiluje. Přešel k nám snad »způsob« a »systém«? Je velice pravděpodobno, že celý ten hudební orientalismus je stopou staré kultury a že je, třeba jen v ohledu formálním, přijat jako »technická kultura« v naši píseň. Nemůže snad býti vůbec pochyb, že i naše bosenská, makedonská a vraňská píseň prozrazují jakousi svoji starou kulturu, a jakýsi svůj »systém« (ač ne ve smyslu západoevropském). Vzpomenul jsem již byzantské církevní kultury i rituální písně. K jejímu vlivu se mohl zcela lehce připojiti nový, výrazný asijsko-orientální, a tento vliv mohl býti zvláště ve světské písni silnější než vliv byzantský. Ale i jakémsi přijatém »importu«, jako je příkladně italská píseň v Dalmácii nebo německá v Chorvatsku, nemůže býti řeči. Věc se zdá být nerešitelná, tím spíše, že mohou býti i některé etnické a hudebně-historické kombinace, čímž je zdánlivě otřesen náš předešlý resultát psychologické analysy toho melického typu, zvláště onen resultát, že hlavní příčina elementárního a charakteristického dojmu jihoslovanského melosu je nejen v psychické, ale právě i ve fysiologické jednotě obsahu a výrazu. Jihoslovanská píseň je po této bezprostřední a proto positivní diagnose i velice hluboko organisována v trvalém utváření celkové rasové psychy.

Orientalismus dal svým způsobem pouze prostředky pro zesílení onoho výrazu, jak jej stejně i u nás hledala srodná psycha. Duch, organická utvářenost jihoslovanské psychy — to

nemohlo být odňato. Hudební kultura, stvořená na prastaré, široké a pestré ploše Orientu, nesená srodným duchem, přinesla Jihoslovanům nové prostředky pro hudební výraz jihoslovanského ducha. Sourodý duch nalézá i sourodý výraz — a výrazy zde nemusí býti vůbec přejaty. Ony se mohou i slíti, zesíliti tím. —

Tím způsobem se může jihoslovanská píseň státi charakterní z hloubky, elementárně ucelená i duchem i výrazem — a přece se státi sourodou s Orientem jako protiváha západoevropské hudební kultury.

Není mým úkolem zkoumati, jak se v jednotlivostech dál proces analogického formování a vzájemného zesilování, a jak jsme se setkali ve společném širém kruhu s Orientem. Mínění historiků jsou v tom směru velmi rozdílná. Jsou tací, kteří velmi silně zdůrazňují orientalismus našeho jihu, a jsou i tací, kteří tvrdí, že vše od Skoplje do Mezimuří je vše »stejné«.

Literatura a umění

Cursor:

Karl Kraus a německá kultura.

Ježto zde nejde o literárně historickou stať, jež by vyčerpala danè thema, nýbrž o zachycení povahy doby na základě jejího vztahu k jednomu z největších současných básníků, nemá místa podrobná úvaha o pojmu národní kultury. Poněvadž však vycházím od jeho zcela určitého významu, musím jej, zůstávaje prozatím odůvodnění dlužen, nějak definovat. Pojímám tedy národní kulturu jakožto výslednici tvořivých i přejímacích duševních schopností národa. S tohoto hlediska přihlédněme k tomu, jak německá kulturní minulost působila na Krause a jak on působí na německou kulturní přítomnost.

Má symbolický význam, že počátky jeho literární činnosti spadají do devatenáctého věku. Ne v období elektřiny, nýbrž ve století, v jehož první polovině doznívala klasická perioda německého písemnictví, zrodilo se jeho dílo. Nehledě k předcházejícím výstupům na divadelní scéně a jednotlivým přednesům s programem po výtce lyrickým, vystoupil v roce 1896 svojí »Demolierte Literatur« na veřejnost a vlastní svoji dráhu literární nastoupil v dubnu 1899 založením časopisu »Die Fackel«, jež od té doby se stala jeho jedinou tribunou. V ní uveřejňoval s počátku i původní práce cizí (Strindberg, Franz Grüner, ba i Franz Werfel et consortes, kteří však později přirozeně odešli do nižších literárních sfér); rostoucí osamocení, tak charakteristické pro Krause, vylučuje postupem doby tuto spolupráci a obsah »Fackel« sestává, tuším asi od roku 1912, výhradně z jeho vlastních prací. V ní otiskuje také poprvé své básně, jichž sbírky (dosud počtem osm) vydává pak samostatně pod titulem »Worte in Versen«. Jednotlivé úvahy vyšly, seřazeny dle souvislosti v několik svazků, v knihách: Die chinesische Mauer, Sittlichkeit und Kriminalität, Untergang der Welt durch schwarze Magie, Weltgericht; dále knihy aforismů: Sprüche und Widersprüche, Pro domo et mundo, Nachts; konečně — finis coronat opus — díla básnická: Die letzten Tage der Menschheit, Literatur, Wolkenkuckucksheim, Traumstück, Traumtheater. Z letmých poznámek dá se usuzovat, že pracuje již po celou řadu let na díle »Literatur und Lüge«.

Nebylo snad díla, jež by tak bylo vyrostlo ze své doby jako toto. Nebylo doby, jež by se svého povrchu tak podstatně byla bývala vylíčena — s povrchu, ponèvadž sama nebyla než povrchem, pod nímž se neskrývaly žádné hloubky. Kronikáři všech dob hledali jejich smysl, udánlivě skrytý na dně jejich dění; Kraus odkryl nesmysl své doby a dokázal, že on a nic mimo něj nebylo jejím smyslem.

Ale přihlédněme blíže. V devatenáctém věku vyvrcholilo dílo onoho problematického Bedřicha Velikého sjednocením velmocenského Německa pod vedením Pruska. Kulturní buditelé německého národa ustoupili definitivně poddůstojníkům, perioda klasiků byla vystřídána periodou stratégů, diplomatů a velkoprůmyslníků, národ, jehož novodobý tvůrce a největší král vystupoval jako náročný vetřelec, rebelant a dobyvatel na evropskou scénu, počíná hrát první housle v koncertu evropských velmocí. Touha po světovém mocenském postavení je probuzena, upevňuje se v konkretně politickém smyslu fichteovská víra, že v osudech německého národa se rozhoduje osud lidstva. Zpit náhlým rozmachem, oslněn mladou svou slávou, kreslí si národ perspektivy, končící v německé světovládě. Jako spáč, jenž unesen krásou svých snů se vrhá do světa, aby si dobyl ve skutečnosti, co rozpoutaná fantasie mu dala ve snu, nastupuje Německo výbojnou cestu světem. Poráží Francii, stává se císařstvím, upoutává k sobě vlastní vůle zbavené Rakousko jako vasala, určuje si maršrutu: Berlín—Bagdad. Německá světová říše objevuje se na obzoru. Byl to však pouhý fantom, fata morgana v poušti bezduchého velikášství.

Kolik bylo těch, kdo si uvědomili stinnou stránku zevního lesku německého imperia? Zanechme hlediska politického; nepozoroval nikdo, že od třicátých let devatenáctého věku Německo již nebylo národem myslitelů a básníků? Byl tu ovšem Schopenhauer, Nietzsche a jiní, — ale jak se mohlo nevidět, že tu nebylo resonanční desky, že vnímavé schopnosti národa zanikaly, že myslitelé a básníci byli v daleko větší míře než dříve volajícími v poušti a že posléze nemluvili k národu, nýbrž proti němu? A byla tu německá věda. Německý anilin, jenž byl slavnější než Goethova Pandora, německá technika, jež zastiňovala slunce klasické epochy. Kam se poděl hloubavý Němec, jenž, až komický ve své neznalosti věcí světských, jako náměsíčník chodil životem, hledaje jeho smysl a nechápaje nejprostší věci ve svém okolí? Kde zůstalo těžkomyslné snění Hölderlina, jenž k překonání příliš hlučné skutečnosti již v devatenáctém, nám idylickým se zdajícím věku, vyvolával si před duševním svým zrakem ztracenou kulturu starověku? Vše to stalo se čímsi legendárním. Pruské kasárny vycepovaly německého člověka ve zdatného muže činu, jenž nezatížen metafysickými problémy přísahal na vlastenecký imperativ: Mein Vaterland muss grösser sein! Intensivní život vnitřní byl vystřídán extensivním vnějším. Methoda Bedřicha se osvědčila v roce 1870, Vilém na ni spoléhal v roce 1914. Národ byl omámen svojí budoucností. Malý člověk, pokud nesouhlasil s touto expansivní politikou, zatínal pěst v kapse — jinak hrozilo mu obvinění z vlastizrady. Velicí lidé mlčeli z téhož důvodu, ze kterého měli mluvit: že jejich hlas byl daleko slyšitelný. K tomu přistupuje, že zahraniční politika, záležitost vysoké diplomacie, vždy a všude byla (a jest) jaksi vzdálena lidu. Před cizinou nikdo se nepokládal za povolána, mluvit jako představitel národa. Kritika, pokud jaká byla, týkala se vnitřní politiky; poklízelo se v pokojích, zatím co dům se bořil. I tu projevil se nedostatek světovosti, zpátečnická víra, že »vláda ví, co dělá«, že uchrání hranice země, nanejvýše že je rozšíří. I zde byla zahraniční politika záležitostí universálního diletanta, císaře.

Rozvažme si věc náležitě. Početně silný národ veliké kulturní minulosti, byt minulosti velmi mladé, opatřuje se zevními známkami moci. Získává kolonie, buduje loďstvo, předstihuje ostatní národy technikou a dokonalostí průmyslu, buduje ohromné dílo vědecké a — mýlí se v nejhlavnějším: pokládá svoji civilisaci a civilisovanost za kulturu a kulturnost.

K tomu několik slov zásadních. Těchto dvou slov, civilisace a kultura, bylo dlouho používáno jako slov záměnných. Prodávala se Indiánům kořalka a říkalo se tomu »vnášení kultury«; zařizovaly se přístavy evropských mocí v Číně a říkalo

se tomu »probouzení Číny z kulturního spánku«; a naopak: vybudoval-li někdo filosofický systém, mělo se za to, že byla posílena civilisace. Ovšem: lživá kultura a lživá civilisace jsou jednostejny; filosofický systém, jehož lze lžicivilisačně použít třeba jako důvodu pro výbojnou válku, patří do téhož pytle nebo spíše na totéž smetiště jako létadlo, jež se lžikulturně pojímá jako rozmach lidského ducha. Lžikultura a lžicivilisace setkávají se ve své lživosti a proto — jak tuhá je souvislost zdánlivě náhodných věcí! —, jedině proto mohla se tak dlouho zaměňovat kultura s civilisací, poněvadž se obecně neznalo ani jedno ani druhé, jen jakási neutrální směs, s jejíž pomocí bylo možno oslavovat Kruppa jako dovršitele díla Kantova. V novější době bylo tu a tam poukázáno na toto matení pojmů, vždy však jen tak, jakoby šlo o podřadnou otázku logiky, o určení pojmu, něco venkoncem bezvýznamného pro široké vrstvy. A přece právě v tom, právě v tomto zaměňování dvou pojmů, z nichž každý znamená něco celým svým původem i podstatou odlišného, projevuje se nefalšovaný charakter doby, její zmatenost a neschopnost intensivního života duševního, jenž je uzavřen všem technickým vymoženostem, jež chápe jen jako pouhý často nedostatečný prostředek, ostatně však jako něco mimo něj stojícího. Ne naivní rozlišování, že kultura je věcí srdce a civilisace věcí mozku, střízlivá úvaha o tom je nutná, znamená-li mrakodrap skutečně novou duševní hodnotu a je-li dalekonosné dělo cennější než jediná vteřina života bytostí rozumem nadaných, jež toto dělo ničí. A možno-li mluvit o kulturním díle tam, kde neústrojná hmota vítězí nad oduševnělou hmotou ústrojnou, stroj nad ústrojím? Je-li triumf civilisace, jímž se ničí miliony životů, triumfem kultury, jež doznaně má za účel zušlechťování duší — duší, jež zanikají s tělem.

Nemluvím pouze náhodně o všem tom. Nevzdálil bych se pravdy, označil-li bych Krausovo dílo ve smyslu shora řečeného za boj o uhájení kultury před civilisací nebo snad spíše před lžikulturou. Jeho zraku neušlo, že kulturní hodnoty počínají upadat do područí civilisace, že mnohé, co na vrch se zdálo výsledkem duševní tvorby, organického tvůrčího procesu, svojí podstatou — ač mělo-li jakou — bylo průvodním zjevem stávajících institucí, mechanickým důsledkem toho, že literatura — a mutatis mutandis také ostatní obory života duševního — byla jakožto instituce včleněna do našeho života a že v něm setrvávalo, bez nejmenšího ohledu na to, či nebylo-li povolaných a vyvolených, takových totiž, jako byli ti, kteří v dávnověkosti si literaturu z vnitřní nutnosti vytvořili, nikoliv literaturou zevně již zařízenou k tvorbě byli přivedeni. Ke psaní knížek se vždycky někdo najde a s trochou trpělivosti a soudkem inkoustu dá se vysedět slušná porce literární slávy, hlavně proto, že lid si zvykl na to, míti vždy nějakou literární veličinu, již by mohl oslavovat, a že si je dělal, když se jich neurodilo.

Poznámky

O dvou stranách. Ta část veřejnosti, která má koaličních method až po krk a se sympatisujícím zájmem sleduje vznik něčeho nového, je do velké míry matena tou okolností, že vznikly dvě strany s cílem celkem stejným, totiž Národní strana práce a t. zv. strana pokroková. Je přirozeno, že se klade otázka: Proč dvě strany? proč nás matete jakýmisi odstíny? nebo je tu něco v nepořádku? je třeba vykládati si tyto dvě strany jako protest proti něčemu ve vlastních řadách? která je to věc, jež je rozdělila? Koaliční režiséři využívají samozřejmě této okolnosti, jak se dá. V jejich rukou se pokroková strana p. prof. Bláhy stala trumfem proti Národní straně práce. Žádný z nich nepřikládá pokrokové straně širší veřejný dosah, ale všichni o ní mluví ze zlomyslnosti. Dávají na jevo: v Národní straně práce není něco v pořádku, jestliže tito ušlechtilí mužové odepřeli jíti s ní a raději zůstali sami mezi sebou, aby podnikli beznadějnou bitvičku na vlastní účet. Nám se zdá, že pokroková strana buď si neuvědomuje tuto situaci, anebo že si ji dobře uvědomuje, ale hodlá jí využít k nějakému vlastnímu cíli. V tom případě je třeba, aby strana p. prof. Bláhy tento cíl veřejnosti oznámila a aby dokázala, že tento cíl je tak důležitý, že je možno zaplatiti jej i dojmem anarchie v nekoaličních řadách, který se vzbuzuje. Je třeba říci, jde-li u obou těchto stran o společnou věc či jde-li o něco jiného. A jde-li o společnou věc, pak je třeba jasně vysvětliti, proč se postupuje odděleně. Pro Národní stranu práce je tato historka zkouškou trpělivosti. Ale jsme toho názoru, že tato trpělivost nesmí jíti až tak daleko, že by mohla škodit. Jak přineslo na př. »Právo lidu« zprávu, že Národní strana práce nabízela p. prof. Bláhovi půldruhého milionu, aby ho získala. Poněvadž zde by šlo zřejmě o případ jakéhosi kupování duší, představujeme si, že p. prof. Bláha má povinnost říci, je-li tato zpráva pravdivá, a nechápeme, proč k ní neřekne ani *a* ani *b*. Taktika mlčení není dosti srozumitelná, vyjímajíc ten případ, že by p. prof. Bláhovi šlo o to, aby Národní stranu práce pokud možno držel v šachu. To by se však nesrovnávalo s poctivostí politické taktiky, kterou pokroková strana postavila jakožto první příkaz. Nevíme dosti dobře, jak p. prof. Bláha vysvětluje rozdíl mezi stranou pokrokovou a Národní stranou práce; snad nemáme dosti ostrý zrak pro detaily. Ale jistě možno vysvětliti ten rozdíl tak jasně, aby byl všeobecně srozumitelný, a aby se pak mohlo posouditi, zda ony dvě strany k sobě patří nebo nepatří. Mluví se o námluvách, jež Národní strana práce podniká u strany pokrokové. Takové námluvy jsou rozumné, jde-li o to, aby se předešlo zbytečnému tříštění a aby se sjednotily k společnému postupu strany, které mají společný cíl. Rozhodně však nemůže jíti o mechanické a násilné sjednocování něčeho, co je zásadně různé. V tom případě ať jde každý svou cestou. Ale zdá se nám, že tuto věc lze rozřešiti rychle a jednoduše, sedne-li si několik dospělých mužů na hodinu k jednomu stolu. Tolik stačí, aby bylo získáno jasno. Ukáže-li se zásadní různost, pak není místo pro žádné námluvy. Pokroková strana má velmi lehkou posici, a nelze pochopit, proč si libuje v nejasnostech. Pan prof. Bláha by si měl uvědomit, že hlavní smysl jeho strany byl až doposud v tom, že byla vynášena jako argument proti Národní straně práce. Je na něm, aby rozhodl, chce-li tomuto cíli sloužiti i nadále. Nemůžeme se informovat o všem, co p. prof. Bláha vykládá svým stoupencům. Ale chtěli bychom to věděti, vzhledem k dopisu, který otiskla Bechyňova »Nová svoboda« z Brna. V tom dopisu se

praví, že strana pokroková a strana práce smluvily pro volby společný postup, a že jejich přívrženci, kteří se do nich dali přivésti naivní představou »politiky bez kompromisu«, kritisují přísně tento kompromis; v mluvě realistů z r. 1911 by to bylo prý možno nazvati volebním kartelem; dopis končí: »nepochybuji, že mnozí brněnští páni začali svoji politiku s opravdovou snahou býti nekompromisní — a ejhle, na prvním kroku neodolali kompromisu ze všech kompromisů nejkompromisovatějšímu«. — K tomu tolik: členové Národní strany práce až dosud ničeho nemluvili o straně pokrokové, ponechávajíce jí čas k orientaci; mohl-li vzniknouti někde dojem, že dohoda mezi stranou práce a stranou pokrokovou by byl »kompromis ze všech kompromisů nejkompromisovatější«, cosi mravně rovnocenného volebnímu kartelu Mladočechů s národními socialisty z r. 1911, pak mohl vzniknouti jen na základě výroků členů strany pokrokové. A zde právě by jistě nebyla trpělivost na místě. Je-li pravda, že dohoda mezi oběma stranami by byl kompromis nejkompromisovatější, pak by bylo neslušné jej dělati; měli jsme dojem, že by tu bylo šlo pohromadě to, co k sobě vnitřně patří a co jen jakýmsi opomenutím se organisovalo samostatně; nemůže jíti o mechanický, násilný kompromis; je-li tu taková různost, jako byla mezi Mladočechy a národními socialisty (jsme ovšem přesvědčeni, že je to nesmysl), pak ať jdou obě strany do voleb samostatně. Zdá se nám, že páni z pokrokové strany z jakýchsi důvodů nakupili dohodě v cestu více umělých překážek, než je zdrávo věci.

Dopisy

O novou stranu.

Vážený pane redaktore!

Byl jsem jedním z těch, kteří po krisi v nár. demokratické straně byli sice pro utvoření strany nové, ale jediné. Jak vidno, ukázalo se volání po straně jedné marným. Programy předložily strany dvě a ač tyto mají v základě dosti společného, jest tu i mnoho rozdílů, které nedají se snadno překlenouti. Nezbývá než spokojiti se s faktem a přihlížeti k činnosti obou stran, která bude zajisté velmi zajímavou. Jak jsem již ve svém minulém článku podotkl, jsme tím my, úředníci, postaveni před otázku, kterou stranu voliti? Musím se přiznati, že jako soukromý úředník sympatisuji s národní stranou práce a hodlám státi se i jejím členem, ač i program druhé nové strany »brněnské pokrokové« velmi se mi zamlouval.

Při zakládání nové strany politické záleží mi v první řadě na tom, kdo je jejím tvůrcem, a důvěřuji jen té straně, v jejíž čelo staví se lidé poctivou politickou činností již známí a jen té straně mohu po předchozích mnohých zklamáních s důvěrou odevzdati svůj hlas. Shledávám v čele národní strany práce mnoho kolegů, vedoucích to činitelů »Jednoty« odborové organisace soukromého úřednictva a zřízenectva, jejíž jsem sám jako báňský úředník členem a chci důvěřovati, že nepřidávají se k straně nové proto, aby na úkor svých druhů pomohli si ke kariéře a blahobytu, ale že se k ní hlásí z přesvědčení a potřeby nejvýš již nutného hájení práv dosud zcela zapomínané inteligence úřednické, aby práce téže v národě a státě byly mravně a hmotně uznány a hodnoceny.

Rozepisování o tom, co očekávám od nově založené strany práce, pokládám za zbytečné, ježto vstoupení do strany samo vyjadřuje souhlas s ideami prohlášeného programu. Záleží na straně samé a vedoucích činitelích, aby pod žádnou podmínkou programu vytčeného neopouštěli, aby měli stále na paměti, že jen bez »Kainova znamení« na čele získají řady upřímných přívrženců mezi úředníky ať soukromými neb veřejnými, že jen tak mohou se státi stranou mocnou, která musí býti všude a všemi respektována a jen tak vyplní bohdá na se vzatý — a řekněme si upřímně — těžký a za dnešních u nás stávajících poměrů gigantického úsilí a tvrdošíjné neústupnosti vyžadující program.

Zabrání tak i četným útokům často až hanebným způsobem na stranu a předáky její podnikaným, bude-li odrážeti výpady veličin nepřátelských ne planým polemisováním, ne splácením urážek, ale nezištnou a obětavou prací.

Pomozte inteligenci, pomůžete národu, vlasti, státu, který jistě ve světě kulturním nemůže si přáti býti z posledních.

S plnou úctou oddaný *Zdenko Křenek.*

Brno, dne 28. září 1925.

Knihy redakci zaslané.

Karel Poláček: Na prahu neznáma. (Satirické romanetto.) *Kouzelná šunka.* (První pražská pohádka.) 2. svazek »Knížek dobré pohody«, jež vydává Fr. Borový. Stran 88.

Vladislav Vančura: Pekař Jan Marhoul. 2. vydání. Román. Úprava a obálka K. Teigeho. 4. svazek edice »Odeon«, již vydává Jan Fromek, Praha-Smíchov, Přemyslova 724. Stran 138 za Kč 17.40.

Emile Verhaeren: Svítání. Drama ve verších. Druhé, opravené vydání. Přeložil St. K. Neumann. 2. svazek edice »Odeon«. Nákladem J. Fromka, Praha-Smíchov 724. Stran 104 za Kč 16.50.

Jan Skalák: Jan Zeman. Román z českého severu. Nákladem České grafické Unie. Stran 262 za Kč 25.—, pro odběratele »Zvonu« za Kč 23.—.

Vladislav Vančura: Pole orná a válečná. Román. 1. svazek edice »Odeon«, nákl. Jana Fromka, Praha-Smíchov 724. Stran 212 za Kč 26.40.

Knihovna pohlavní výchovy. Řídí Zdeněk Záhoř. Nákladem B. Kočího v Praze. Svazek 1.: *T. G. Masaryk: Mnohoženství a jednoženství.* Za Kč 3.—. Svazek 2.: *Zdeněk Záhoř: Význam a podstata lásky.* Za Kč 2.40. Svazek 3.: *Zdeněk Záhoř: Jak vzniká život.* (Čítanka pohlavní výchovy, díl I., pro rodiče.) Svazek 4.: *Zdeněk Záhoř: Jan vzniká život.* (Díl II., pro mládež asi do 10 let.) Svazek 5.: *Zd. Záhoř: Jak vzniká život.* (Díl III., pro mládež asi od 10—12 let.) Svazek 6.: *Zdeněk Záhoř: Jak vzniká život.* (Díl IV., pro hochy as od 12 do 15 let.) Svazek 7.: *Zd. Záhoř: Jak vzniká život.* Díl V., pro dívky as od 12 do 14 let.) Svazek 9.: *Emil Svoboda: Žena-člověk.* (Tři úvahy.) Za Kč 2.40. Svazek 10.: Dr. *J. M. Exner: Pohlavní život před sňatkem.* Za Kč 5.—.

Heinův Passionál. Překlady Otakara Fischera. 12. svazek Kruhu četby zábavné a vzdělavací. Nákl. Al. Srdce. Stran 76.

Villiers de l'Isle Adam: Nejvyšší láska. Přeložil J. O. Novotný. 10. svazek Kruhu četby zábavné a vzdělávací. Obálka C. Boudy. Nákladem A. Srdce v Praze. Stran 150.

Thomas Quincey: Vražda jako krásné umění. Z angličiny přeložil J. Skalický. 11. svazek Kruhu četby zábavné a vzdělávací, jejž vydává A. Srdce v Praze. Stran 170.